

UNIVERSITATEA ECOLOGICĂ DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT
MASTER DREPTUL INTELIGENȚEI ARTIFICIALE

DREPTUL CIVIL ȘI INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ

- suport de curs –

Țitular disciplină : Conf. univ. dr. Andrei Duțu

Cuprins

I. Inteligența artificială și dreptul civil	3
II. Subiecte digitale de drept	11
III. Datele ca obiect al raportului juridic civil	15
III. Date vs Informație.....	23
V. Inteligența artificială ca bun digital.....	27
V. Inteligența artificială ca bun imaterial.....	39
VII. Inteligența artificială și voința în dreptul civil	47

I. Inteligența artificială și dreptul civil

Un fenomen tehnologic și social, inteligența artificială este mai mult decât o parte din istoria computerului; precum cibernetica care aruncă lumină asupra științei și vieții și a avut în vedere „creiere artificiale”¹. Interesează și chiar intrigă din creierul artificial al lui Ashby². În aceasta, ea îl chestionează deja pe avocatul solicitat în acest context general. Mai presus de toate, modifică gândirea pentru a oglindi mintea umană și pentru că toată lumea se întreabă dacă mașina poate gândi³. Această întrebare a stimulat informatica (sau Informatica, Informatik).

Unii oameni mormăie că întrebarea nu există. Este dificil pentru un actor științific din inteligența artificială să-l nege pe Turing, tocmai atunci când gândirea sa fără egal îl aduce la viață în 1982. În *A Machine Like Me*, Ian McEwan îl imaginează pe Alan Turing în viață pentru a-și acredita relatarea mitică despre un umanoid AI puțin prea eficient. Evitarea întrebării ar disipa disputa ideologică mobilizând milioane de minți care cred că mașina este inteligentă și alte milioane care cred că nu este. O a treia tabără crede că nimeni nu știe dacă mașina va fi capabilă să gândească; unii cred că ignoranța va rămâne pentru totdeauna, alții pe care o vom cunoaște în câteva decenii sau secole.

În drept, vedem un dublu paradox. Dacă, în primul rând, sistemul AI este o unealtă sau o mașină, legea actuală ar trebui să fie aproximativ adecvată sau să poată fi adaptată (în special prin contract și judecător). Ar trebui să rezolvăm problemele de la caz la caz, știind că niciun AI nu este ca oricare altul. Cu toate acestea, juristului i se cere deja cutare sau cutare punct cu totul special, el opinează asupra dreptului speculativ sau drept prospectiv, și asupra a ceea ce consideră că este sau nu necesitatea unor legi noi. Mai mult, și în al doilea rând, dreptul computerelor se luptă încă din anii 1970, în ciuda câțiva practicieni sau profesori care operează. Începutul fulger al diferitelor lucrări de drept informatic de astăzi evidențiază absența acestora. Informatizarea l-a lăsat mai degrabă indiferent pe jurist, astfel încât dematerializarea care a avut loc în anii 80, larg răspândită de atunci, este tema actuală a Justiției în 2020!

¹Ph. Breton, *A history of computing*, Editions du Seuil, 1990, p. 137.

² <https://www.universalis.fr/encyclopedie/william-ross-ashby/>; J.-C. Baillie, *Robotica și inteligență artificială, roboți capabili să învețe?*, CD, De vive voix, 2013. Despre natura publică a dezbaterii: Inteligența artificială, *Investigarea acestor tehnologii care ne schimbă viața*, Domenii curente, 2018, cu contribuții ale lui E. Bilal, L. Devillers, G. Dowek, JG Ganascia, Yann Le Cun și C. Villani.

³Despre tradiția gândirii despre gândire, vezi de exemplu: L. Jacot, *The Critical History of Thought*, 4 volume: *Universal Thought*, 1970. *Science and the Future of Research* (dec. 2020) întrebarea fatidică este încă pusă și respinsă. de mână rostind o singură dată cuvântul conștiință care nu este folosit.

Universitatea a făcut același lucru: de ce și-ar asculta proprii (și eminenții) informaticieni? Oricum, accelerația actuală promite să schimbe lucrurile. Cauza accelerației ar fi AI. Într-adevăr, este mai complex: printre alte perspective, Gérard Berry explică „De ce și cum lumea devine digitală”⁴. Recent, informaticianul arată prin publicarea lecției *Computer Thinking*⁵ că tehnologia a depășit o piatră de hotar epistemologică. În special, nu este o chestiune de a gândi lumea în procesele și realitățile IT, este o problemă de a gândi pur în termeni IT. Gérard Berry o repetă, observând că informatica studiază o lume pe care o creează, fără preexistența fizicii naturale: pentru a fi tradusă în lege și politică(e).

În mod oarecum curios, juriștii se pretează la exercițiul de a vorbi despre drept în lipsa unor texte – speciale sau generale. Anticiparea este maximă, uneori este minimă. Legea digitală există oarecum prin reguli tradiționale, nu este cazul legii AI. Aici exagerăm: am putea găsi o sută de urme legale. Cititorul înțelege totuși că este imposibil, cu legile pe care le avem la dispoziție, să dezvoltăm un Cod Digital (în sensul tradițional: complet, construit și coerent). Mai mult, nu există un cadru legal (o expresie goală de evitat) în sensul principiilor juridice (puternic și ordonat: tautologie). Și cu atât mai puține găsim principii legale despre AI sau principii care l-ar interesa destul de direct. Strict vorbind, nu există, prin urmare, nicio lege AI sau Legea robotului – în ciuda încercărilor curajoase de a fi de vârf în cercetarea juridică⁶. Totuși, dacă libertarii nu preiau puterea în Europa, știm că în câțiva ani vor exista numeroase texte care vor stabili legea AI, dreptul digital (drept pozitiv în conformitate cu pozitivismul obișnuit⁶⁷). Și asta se face cu privire la primele „mașini” care vor exista pe deplin în 15, 25 sau 50 de ani. Ne asumăm același risc, pentru cauza bună pe care o ghiciți.

Spectaculosul este stabilit ca subiect. Subiectul zilei de mâine devine subiect urgent. Este ușor să te ocupi de subiectul încă gol. Va fi dificil să tratezi subiectul plin de toată complexitatea lui. Omul de știință se poate alia cu jurnalistul pasionat de știri care nu s-au întâmplat încă, se împodobește cu vigilență în timp ce îndepărtează munca aprofundată care urmează – atât de multe s-au spus deja despre subiect. Într-o analiză juridică precisă și serioasă, întrebările generale sunt adesea lipsite de seriozitate, lucru cunoscut în drept. Judecătorul respinge din mână, fără să le adreseze, întrebările care nu sunt serioase⁶⁸.

⁴G. Berry, *De ce și cum lumea devine digitală*, prelegere inaugurală susținută joi, 17 ianuarie 2008, la Collège de France (catedra de inovare tehnologică), Fayard, 2008.

⁵Edițiile CNRS, 2019.

⁶Legea inteligenței artificiale, dir. G. Loiseau și V. Bensamoun, LGDJ, 2019. ⁶⁷Vom efectua diverse critici la adresa sistemului juridic care, prin diverși profesioniști, ajută la stabilizarea sistemului de analiză și cercetare juridică. Dispariția filozofiei dreptului din universități este un semn în acest sens. Curenții care se opun pozitivismului sau care intenționează să-l completeze sunt rare, lupta juridică devenind politică este zadarnică în fața capitalismului triumfător; asupra unui aspect vezi: *Viața intelectuală în Franța*, t. 3, prev., ed.

Întrebările serioase trebuie identificate, iar entuziasmul, niciodată interzis, trebuie să depășească anunțurile repetitive ale unei revoluții sau ale unei noi paradigme care nu ne permit să știm cu exactitate (...) despre ce este vorba.

De ani de zile doar câteva discuții, mai mult sau mai puțin legale, au animat dezbaterile... despre personalitatea roboților, responsabilitatea și etica. A devenit avocatul specialist în etică? Sau inginerul? Păstrarea în vechiul templu al eticii, fără niciun punct de ordine epistemologică, este surprinzătoare, mai ales că informatica care domină subiectul pune o problemă de filozofie a științei ⁶⁹. Ar fi de văzut mai multe noțiuni la fel de importante (adevăr, dovadă, demonstrație, convingere, scris, decizie, sesizare etc.) și mai edificatoare. Ele sunt împărțite între diverse discipline (filozofie, drept, psihologie, informatică, matematică), singură această observație deschizând dezbaterile necesară asupra filozofiei științei. AI are, de asemenea, o legătură puternică cu epistemologia. Auzind să mimeze mintea umană, ea înțelege toate științele la originea lor umană. Aspiră AI la statutul de știință a gândirii ⁷⁰? Este acest lucru conceput în afara diferitelor ramuri ale neuroștiinței? Departe de aceste perspective cele mai deconcertante!

Dezbaterile lansate de juriști este, de altfel, fără cadru – fără cadre proprii. AI vine de nicăieri doar pentru a ajunge, puțin mecanic, nu prea știm unde: este dreptul civil, dreptul comercial, dreptul proprietății intelectuale, dreptul penal? ...ne vom îndoi. Răspunsul că cadrul este cel al „dreptului digital”, fără să spună nimic (trecutul pare gol). Paradox, este poate totul (viitorul). Sediul juridic care ar fi trebuit să fie al lui nu pare să fi fost finalizat. Acest punct explică în

C. Charles și L. Jeanpierre, *Seuil Points*, 2016, „Revoluții” intelectuale în drept, p. 262, de M. Kaluszynski.

⁶⁸ Judecătorul refuză adesea argumentul, sau mijloacele, ceea ce nu este grav: Cass. crim., 1 septembrie ²⁰¹⁵, nr. 15-83533, Publicat; Cass. 1 civ., ^{24 nov.} 1999, nr. 97-19022. Cass. civ., 10 iulie 2008, nr. 05-17067, Publicat (asistența juridică necesită mijloace serioase).

⁶⁹ D. Lecourt, *Filosofia științei*, PUF, 2018, p. 16 și p. 62. *Dicționar de istorie și filozofie a științei*, Dir. B. Lecourt, PUF, 2006, V° Informatique et Information. ⁷⁰ D. Lecourt, mai sus, p. 65 și 66. *Vocabularul filosofilor*, Elipse, 2016, dir. J.-P., Zarader, 4 volume, are 16 intrări numai pe cuvântul „știință”.

parte din dezbaterile juridice inițiate, atât dezordonată, cât și prea ordonată (pe chestiunile de personalitate și responsabilitate). Ce se întâmplă dacă abordăm acest domeniu al dreptului?

Dreptul digital, o ramură juridică care trebuie definită, are diverși strămoși cu nume variabile care indică o descendență perturbată. Mintea este cufundată în dreptul computerelor în anii 1970 și 1980 inventat de pionierii ⁷. Dreptul informatic rămâne în anii 1990 și continuă în anii 2010. Renaște apoi cu și în dreptul internetului, al cărui

⁷X. Linant de Bellefonds, *Dreptul computerului*, J. Delmas, 1984; A. Lucas, *Dreptul computerelor*, PUF, 1987; J. Huet și H. Maisl, *Dreptul computerelor și telecomunicațiilor*. *Drept privat, drept public. Starea problemelor, texte și jurisprudență, studii și comentarii*, Litec, 1989.

ecou rămâne, moda rămâne ⁸. Nicio lucrare de rezumat nu va pune, rezuma și ancora legea informatică în mintea oamenilor. Treapta este un eșec, scara în adevăr. Vârtejul crește și duce până și amintirea, chiar și ideea. La începutul mileniului, dar fără date, se intersectează cu legea comunicării care, fără nicio forță reală, vede apariția legii noii tehnologii. De asemenea, legea comerțului electronic, adesea evidențiată, ⁹nu a reușit să se impună; ar putea fi imaginat ca tema accesului la noua disciplină deși este doar un unghi al tehnologiei digitale ¹⁰; rămâne la modă și chiar actuală ¹¹. Noutatea devine și mai diversă atunci când vorbim despre legea noilor tehnologii.

⁸A. Lucas, J. Devèze și J. Frayssinet, *Computer and Internet Law*, PUF, 2001 (ultima ediție). Prezentat ca un cadru general, dreptul internetului, cu toate acestea, poate fi găsit în primul capitol dintre zece; V. Fauchoux și alții, *Dreptul internetului*, ^{ed.} a 3-a, LexisNexis, 2017, nr. 6, p. 8, unde perspectiva unui web 4 cu AI, printre alte evoluții, pune la îndoială existența pe termen lung a „legii internetului” prezentată. Avem nevoie de mai mult decât aceste două puncte pentru a ne convinge de eșecul disciplinei în cauză?!

⁹De exemplu: Primele zile ale dreptului comerțului electronic, Litec, 2002, dir. E. Caprioli; *Dreptul internațional al economiei digitale: Probleme juridice legate de internaționalizarea economiei digitale*, Lexisnexis, 2007, pref. R. Sorieul.

¹⁰Noile provocări ale comerțului electronic, dir. J. Rochfeld, LGDJ, 2010; această cercetare trece în revistă acest comerț folosind subiectele obișnuite, dreptul personal, dreptul internațional privat, concurența, dreptul penal, dreptul fiscal, luând în considerare de fiecare dată câteva întrebări specifice (comodificarea datelor, utilizarea semnelor distinctive etc.). Faptul spațiului cibernetic cu infrastructuri IT poate să nu iasă clar. R. Golla, *Legea comerțului electronic*, Gualino, 2013; C. Manara, *Legea comerțului electronic*, LGDJ, 2013; A. Rabagny-Lagoa *Legea comerțului electronic*, Ellipses, 2011; precursorul făcându-și semn cu un „Ce știi eu?” »: X. Linant de Bellefonds, *Dreptul comerțului electronic*, PUF, 2005.

¹¹J.-P. Clavier și A. Mendoza-Caminade, *Dreptul comerțului electronic*, Larcier, 2019.

Pe acest platou exagerat de diversificat, problema devine cea a dreptului digital ¹², încă condus de legea proprietății intelectuale, dar într-o atmosferă de dominare a IT pentru că totul devine „digital”. Legea digitală Lamy exprimă această ultimă tendință care împarte digitalul în dreptul IT și – o noțiune esențială – „legea rețelei”, pe care legea europeană o consacră ⁷⁷. Rețelele funcționează și devin sisteme de comunicație în acest cod european, interconexiunile lor creând faptul digital.

Cezura reflectă o lipsă de unitate în disciplină dar practic, legea informatică Le Lamy din anii 1990, o lucrare de referință, a condus la această formă; în 2016, Lamy digital avea o secție de drept informatică și o altă secție de drept cibernetic. Acest al doilea aspect este produsul de calcul al fiecăruia și realitatea rețelilor (electronice) pentru toată lumea, inclusiv internetul și, prin urmare, web, care acum formează baza majorității activităților digitale (ce este un computer astăzi neconectat?). În 2019, lucrarea are patru părți (proprietate, oameni, contracte și rețele), AI ocupă câteva pagini care, în 2016, au fost depuse la rubrica „sisteme expert” (cu referințe vechi, și în special disertații și teze privind sistem expert sau AI). Subiectul AI nu prea exista, în drept, acum câțiva ani. Aspectul public nu este omis, deja în acest celebru Lamy, pentru că rețelele pun probleme publice, iar, în altă parte, se ridică la problema constituționalizării dreptului digital ¹³.

Formula împrumutată din figurile obișnuite ale ramurilor de drept, trebuie totuși să ne gândim că dreptul digital poate fi conceput prin formule mai originale decât dreptul constituțional: legea reglementării sau legea conformității; chiar și legea economică a lui Gérard Farjat, respectată dincolo de ramurile tradiționale și în același timp frecându-se cu dreptul public și dreptul privat. În acest joc, câștigătorul este legea europeană, iar câștigătorul ia tot!

Războiul licitațiilor este, de asemenea, în fugă. Și ce contează dacă nimeni nu înțelege clar ce sunt rețele, sisteme, limbi etc.? Între IT învechit, internetul banalizat, electronica uitată, dar cu proprietatea intelectuală, dreptul contractual și dreptul

¹²L. Grynbaum, C. Le Goffic și L. Morlet-Haïdara, *Digital Activities Law*, Dalloz, 2014; autorii care introduc cuvântul „activități” folosesc în dreptul european un termen modern abia dezvoltat și care este acoperit de ideea majoră de servicii: blocuri de activități care vor fi propice identificării unei piețe în dreptul concurenței. ⁷⁷De M. Vivant, L. Rapp și B. Warusfel (dir.) și alții, 2016, nr 5. Actualitatea confirmă acest lucru: Directiva (UE) 2018/1972 din 11 decembrie 2018 de stabilire a Codului european al comunicațiilor electronice ; „rețea de comunicații electronice” înseamnă sisteme de transmisie, bazate sau nu pe infrastructură permanentă sau capacitate de administrare centralizată și, după caz, echipamente de comutare sau rutare și alte resurse, inclusiv elemente de rețea care nu sunt active, care permit transportul semnalelor prin cablu; mijloace radio, optice sau alte mijloace electromagnetice, inclusiv rețele de satelit, rețele fixe (cu comutare de circuite sau pachete, inclusiv internet) și mobile, sisteme care utilizează rețeaua electrică, în măsura în care sunt utilizate pentru transmiterea de semnale, rețele utilizate pentru sunet și rețelele de televiziune și televiziune prin cablu, indiferent de tipul de informații transmise.

¹³M.-C Roques, Poate legea să ignore revoluția digitală?, Michalon, 2010, p. 287. A trata subiectul punându-l cu această întrebare este atât surprinzător, cât și dezamăgitor, mai ales pentru o lucrare atât de importantă, care nu poate decât să împingă, în opinia noastră, să răspundă pe zece sau douăzeci de niveluri „nu!”.

proprietății, știința juridică merge înainte. Unii chiar se încarcă, cu săbiile scoase, pentru a depăși digitalul și a desemna era digitală.

De fapt, tehnologia digitală nu potolește setea de modă. Sistemului de justiție care finalizează în sfârșit dematerializarea procedurilor, fiind deja nevoit să o regândească, îi propunem „Justiția digitală” cu, se spune, blockchain ca „revoluție a revoluției”¹⁴. Amestecarea chestiunii Justiției cu propunerea de stare civilă în blockchain, sau cu generalizarea bitcoinului în contracte, arată că propunerile sunt făcute la distanță. Totul se amestecă pentru un preparat care nu are conținut real și nici nu este ordonat sau utilizabil și semnificativ. Deja ar fi oportun să ne punem întrebarea ce poate însemna „justiția digitală”¹⁵. Critica acestei abordări care preia un subiect evanescent și îl face și mai difuz, a fost făcută cu precizie¹⁶.

Într-un strat inferior, subiectul justiției predictive este, de asemenea, redus de un expert la proporții și termeni rezonabili¹⁷. O teză recentă specifică despre ce este vorba¹⁸. Criza justiției pe care avocații și guvernul o provoacă justiției în 2020 (dosar de pensionare), relevă dărâmarea unei instituții cu practici insuficiente unde IT-ul nu a avut loc. Starea de urgență sanitară care imobilizează justiția a finalizat demonstrația în 2021. Datele deschise ale hotărârilor judecătorești nu au fost ușor de realizat¹⁹. Combinarea inteligenței artificiale cu justiția este, prin urmare, mai mult decât o provocare, o misiune imposibilă. Acestea fiind spuse, justiția în sine nu are nevoie de inteligență artificială, ci de ofițeri de justiție (avocați) care folosesc rezultatele sistemelor de inteligență artificială în mod contradictoriu înaintea ei. Subiectul există doar pe jumătate. Cele mai serioase studii care urmează lucrărilor oficiale lasă pe cineva îndoielnic pentru că nu este suficient să vrei să aperi democrația sau drepturile fundamentale²⁰; ne întrebăm despre ce AI vorbim: una într-o bibliotecă publică, în cea a palatului sau AI pentru uzul numai de judecător? Un AI de design privat sau public? Disponibil pentru funcționari? Sau cele folosite de avocat pentru a presta un serviciu (lui însuși, unui terț sau clientului său)? Am dori să ne protejăm de pericole care încă nu există, care poate nu vor exista (din legea anticipativă?). Condamnăm

¹⁴A. Garapon și J. Lassègue, *Justiție digitală*, 2018, p. 139. Blockchain-ul este prezentat central („Legea comerțului electronic”, de J.-P. Clavier și A. MendozaCaminade), în timp ce numai sistemele pot ocupa acest loc, deși din șapte sau zece specii majore, precum DLT.

¹⁵Thierry Wickers, *Inteligența artificială și justiția. Aplicații posibile și cadrul de implementare*, Cahiers de droit de l'entreprise, 2019, n°4, p. 33.

¹⁶E. Jeuland, *Artificial Intelligence and Justice: Interhumanist Approach*, Artificial Intelligence Law, dir. G. Loiseau și V. Bensamoun, mai sus, p. 191, nr. 346.

¹⁷F.-J. Pansier, *iJudge, Towards predictive justice*, LGM, 2019.

¹⁸A. Coletta, *Predicția judiciară prin algoritmi*, Teză, Universitatea din Nîmes, 2021, dir. Cerqueira și Zambrano. În ciuda acestui titlu, subiectul este tratat cu o bună cunoaștere a ceea ce este posibil așa cum este.

¹⁹B. Mathis, *Ar trebui să acordăm prioritate hotărârilor judecătorești?*, Blog Libertés Chéries. <http://libertescheries.blogspot.com/2022/07/les-invites-de-llc-bruno-mathis-faut-il.html> și <http://libertescheries.blogspot.com/2021/10/les-invites-de-llc-bruno-mathis-du.html>

²⁰G. Marti, *Justiție și inteligență artificială: de la promisiunea zorilor la conexiuni periculoase?*, *Revizuire practică a previziunii și inovației nr. 1*, mai 2022, dosar 5.

eliminarea judecătorului pentru un sistem, o propunere pe care, în realitate, nicio autoritate nu o face sau nu o poate face în starea de IA legală și o propunere care este mai mult politică decât legală (dar Consiliul Europei și UE o fac, este adevărat, fă politică).

Justițiabilul care așteaptă ani de zile pentru o decizie și chiar mai mult pentru o decizie definitivă și care încă așteaptă executarea acesteia, nu consideră că AI este o problemă prioritară pentru justiție. Dacă situația persistă, el va estima chiar contrariul. Da, va spera într-un sistem artificial care să dea o decizie pentru că, deocamdată, ceea ce este contrar întregii omeniri este o justiție ca cea care este a noastră (justițiabilul nu are dreptul la explicabilitate și nici la detalii ale tuturor datelor judiciare care fac o judecată, dar mâine sistemul ar trebui să poată oferi toate aceste detalii profesioniștilor din domeniul juridic care folosesc o IA). Ridicând ștacheta la perfecțiune, AI va rămâne în afara tribunalelor, iar justiția va rămâne în ^{secolul al XIX-lea} ...

Departe de așa-numita și studiată revoluție, un singur decret de proiect clar și substanțial există, sau a existat. Prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal „DataJust” are ca scop dezvoltarea unui algoritm care să asigure evaluarea retrospectivă și prospectivă a politicilor publice în materie de răspundere civilă și administrativă, pentru elaborarea unui reper indicativ pentru despăgubiri pentru vătămarea corporală (adică informarea părților și asistarea acestora). În evaluarea despăgubirilor în vederea promovării unei soluționări pe cale amiabilă a litigiilor). Decretul Datajust înlătură drepturile persoanelor ale căror date vor fi exploatate ²¹. Oricât de precisă ar fi funcționarea, instrumentul rezultat nu spune că judecătorii și avocații vor fi înlăturați; pe de altă parte, asigură că colectarea de informații, astăzi fragmentară și inegală în funcție de mijloacele și calitatea profesionistului, va fi mai completă (fără a fi vreodată lipsită de părtinire). Ministerul Justiției a decis să nu dezvolte proiectul pe care decretul îl autorizează, dând un exemplu de eroare în politica publică digitală ²².

Deși existau îndoieli că IT-ul va juca un rol major în justiție, totul este acum posibil din cauza crizelor (justiție lentă, dosare de pensionare ale avocaților, Covid-19, cereri dilatorii sau veniale și judecători și/sau grefieri în număr insuficient); mai puțin decât dorința de a elimina fiecare suflet care trăiește în instanțe, aceste dificultăți sunt cele care ne fac să ne gândim la justiția digitală. Conformitatea minții și absența unei culturi

²¹Decretul nr. 2020-356 din 27 martie 2020 (atacat zadarnic: RLDI, 2022, 6123). Articolul 6 prevede: „Având în vedere eforturile disproporționate pe care le-ar reprezenta furnizarea informațiilor menționate la alineatele 1-4 ale articolului 14 din Regulamentul (UE) 2016/679 din 27 aprilie 2016 menționat anterior, dreptul de informare prevăzut pentru în același articol nu se aplică acestui tratament.

Pentru a garanta obiectivul de interes public general al accesibilității legii, dreptul de opoziție prevăzut la articolul 21 din ... (GDPR) ... nu se aplică acestei prelucrări în temeiul articolului 23 din același regulament.

Drepturile de acces, rectificare și limitare se exercită la ministrul justiției în condițiile prevăzute, respectiv, la articolele 15, 16 și 18 din același regulament. »

²²<https://www.actuia.com/actualite/le-ministere-de-leconomie-abandon-ledeveloppement-de-datajust-larchitecte-devant-aider-au-calcul-de-lagence-desprejudices-corporels/>

a imaterialismului care domnește acolo, absența culturii informatice, împiedică inovarea cu adevărat.

Să luăm un exemplu despre ceea ce ar putea constitui o revoluție a Palatului. Dacă orice dosar juridic (o dispută, un caz) este un blockchain (privat: rezervat profesioniștilor interesați), ar fi perturbator; tragerea de concluzii printr-o rețea privată nu este. Un blockchain echivalent cu un proces, adică dosarul de grefă rezervat părților, judecătorilor și ofițerilor de instanță, ar schimba ipso facto procesul fără a fi nevoie să întrebe vreodată dacă a fost comunicat un document sau datele acestei comunicări. Fiecare afacere! Fără cel mai mic pachet de texte „dreptate digitală”.

Răul justiției este de lungă durată, iar ideea de justiție digitală deschide spații oarecum imaginare, dar lipsite de sens în absența oricărei tangibilități evidente. Pentru a inventa justiția digitală, este atunci suficient să facem din drept un discurs (este deci un discurs juridic?), o artă de a trăi, un spațiu intelectual. Pe parcurs, facem din Legea o persoană și o punem la îndoială fără precauție de metodă. Ce spune și ce face Legea? Și să ne imaginăm o Lege care trebuie „sprețuită” cu modernitatea²³. Acest lucru duce la un discurs fără sfârșit fără a progresa o iotă pe tema digitală sau legală. Între roboți și justiția digitală, legea digitală nu a început bine, nici în politică, nici în tehnologie.

Principalul lucru este să se adopte un set de reguli clare, coerente și eficiente: o sută de rânduri, douăzeci și cinci de articole? Reguli generale sau, s-ar putea spune chiar, principii. Acest proiect presupune identificarea celor sute de considerente complexe implicate – cunoașterea cazului – și, în câțiva ani, sintetizarea acestora pentru a asigura niște reguli de calitate: în sfârșit, a face drept! Metoda actuală are toate șansele să fie o dificultate care va pune douăzeci de principii fără ca noi să le înțelegem, în mijlocul a o sută de alte reguli și douăzeci de considerente la modă, care vor masca ceea ce domină materia. Virtutea pedagogică a unui drept pozitiv bazat pe principii a fost pierdută de o lege obsedată de detaliu și de dreptate (legea permite să se facă dreptate, dar nu este în sine dreptate, chiar dacă se dorește regula corectă). Pe tema IT, ultimii treizeci de ani au pus la îndoială dacă am reușit să întemeiem principiile dreptului IT. Cu toate acestea, situația a devenit mai subtilă, complexă și tulburată decât de la utilizarea pe scară largă a computerului.

²³Ibid, p. 352. Despre fenomenul personificării: WD Frölich, Dicționar de psihologie, p. 296.

II. Subiecte digitale de drept

Subiectele digitale sunt înțelese ca cele ale digitale, adjectivul este folosit ca substantiv, un substantiv nou, „digital”, desemnând activitățile, fenomenele și materialele de calcul și rețele electronice²⁴. Verbul tradițional „digitiza” traduce aceste trei realități, fie pentru sunete, documente sau imagini. Paradox: chiar și producția fizică este regenerată prin digitalizarea imprimantelor „3D”!

Versatilitatea tehnologiei digitale este mare, deși o lucrare o extinde și mai mult la tema comunicării²⁵. Subiectul dezvăluie în teme generale sau speciale – semn de material nou? Și asta chiar dacă avocatul nu este încă pe deplin cufundat în blockchain și AI. Pe gama restrânsă a comunicării digitale, subiectul găsește o lucrare de schițe fundamentale de avangardă. Există îngrijorări legate de faptul că persoana respectivă este redusă la un număr sau un număr de înregistrare²⁶. Îngrijorarea s-a mutat aproape imediat în activitate generală. Blockchain-ul ar putea industrializa acest fapt acolo unde numele nu mai este, nimic, cheia totul. Legea PACTE afirmă blând că un token este o tehnică care permite ca proprietarul său să fie identificat... Dar acest lucru nu are sens, deoarece fiecare proprietar este cel care, fără a se identifica, își accesează token-urile folosind o cheie²⁷.

Fenomenul este în desfășurare din 2007 odată cu inventarea unei noi legi, cea a serviciilor de plată²⁸, a tehnicilor de comunicare și a livrării de bani prin și în sisteme! Nici numele de familie nu este tehnica primară de identificare, singurul număr prim de cont, iar mâine numărul de telefon? Deși puțin cunoscute (sunt doar sisteme...), aceste sisteme de plată au suportat de mult timp plățile noastre cu cardul... clientul care poartă o plată sau un card de credit este redus la numărul cardului său, date matematice care absorb ideea de hartă. Ignorarea faptului numeric ne permite să vorbim în continuare despre hărți atunci când numele de familie este inutil pentru

²⁴Analiza mea: Cuvântul „Digital”, *Revue Droit et Littérature, Numérique*, 2021.

²⁵Comunicare digitală, *Un drept, drepturi*, dir. B. Teyssié, ed. Panthéon Assas, 2012, introducere de Jérôme Huet; Y. Bismuth, *Computer Law*, L'harmattan, 2018, reeditare a uneia dintre primele lucrări pe această temă. J. Huet și H. Maisl, *Dreptul computerelor și telecomunicațiilor*, Litec, 1989 (privire interesantă asupra formării gândirii juridice informatice). Pentru intersecția cu comunicarea: J. Huet și E. Dreyer, *Digital Communication Law*, LGDJ. Legea comunicării nu apelează la IA (E. Dreyer, *Droit de la communication*, LexisNexis, 2018) deși o poate modifica în mai multe puncte.

²⁶B. Teyssié, *Omul și furnica, variații asupra imperiului digital*, în *Comunicarea digitală*, prev., p. 61.

²⁷CMF, art. L 552-2: „... constituie un simbol orice bun necorporal reprezentând, în formă digitală, unul sau mai multe drepturi care pot fi emise, înregistrate, stocate sau transferate prin intermediul unui dispozitiv electronic de înregistrare partajat care să permită identificarea, direct sau indirect, proprietarul imobilului menționat. »

²⁸H. Causse, *Drept bancar și financiar*, Mare și Martin, 2016.

majoritatea utilizărilor sale ²⁹. Cardul este un obiect nominativ (se menționează utilizatorul și proprietarul) dar funcționarea lui interzice în prezent folosirea numelui utilizatorului. Sunt valabile doar două serii de numere (16 + 3) și cea a codului.

Mai larg, în legea serviciilor de plată (ignorată pentru pseudo-tradiția instrumentelor de plată), plătorul (*ouste le solvens!*) și plătitul (*ouste l'accipiens!*) nu mai trebuie să menționeze nici numele, adresa, nici localizarea. agent (sucursala bancară). O secvență numerică identifică fie cardul, fie contul, și indirect clientul care, într-adevăr, pentru a se identifica, furnizează această serie de semne: IBAN-ul. Pentru cont, această suită alfanumerică vă permite să efectuați plăți telefonice sau transferuri în spațiul cibernetic financiar. Comentând de o sută de ori ultima jurisprudență privind „cardul bancar” indică trecutul prin ascunderea IT-ului, a sistemului, a acestor secvențe digitale: imaterialismul finanțelor. Faptul digital fiind ascuns, îngrijorarea cu privire la un număr care desemnează omul ignoră practicile informatice generalizate.

În aceeași lucrare, dematerializarea (continuată timp de 30 de ani) și localizarea (de atunci greu inteligibilă) demonstrează singure chinurile mișcării digitale ⁹⁵, unde nu mai știm dacă lucrurile există sau unde sunt. Digitalul nu este un pământ nou, ci un nou univers. O ultimă sursă vorbește despre aceasta ca pe o „avanșare digitală”.

Juristul preferă distincțiile filozofice vechi de o rară utilitate față de legile fizice care îi determină prezentul și cu excepția realității imediate și sensibile care se impune. Lumea lui poate sau ar putea abandona IT și tehnologia digitală. Principiul este imaterializarea; persoana este deja o suită digitală, semnătura ei de asemenea; lucrurile (un cont sau bani) sunt o secvență matematică sau alfanumeric; contracte de asemenea. Internetul care a conectat fiecare computer în rețea confirmă ceea ce au arătat finanțele: un întreg imaterial (companii, active, schimburi, contracte, valute, avere, active sau alte bunuri). Aceste ultime cuvinte spun marile subiecte digitale. Au apărut simplitate a ceea ce tocmai am observat. Strigăm brusc „active digitale” în „legea PACTE” din 2019, fără a putea stăpâni un discurs atât de târziu: majoritatea activelor financiare sunt digitale de zeci de ani, la fel și circulația lor.

Dezbateră are și referințe ușoare. Invocarea Franței împotriva roboților a lui Bernanos nu merită deloc: el se ocupă de mașini ³⁰. Totuși, aceasta indică suprapunerea care trebuie clarificată între unealtă, mașină, tehnică, tehnologie. Banalitatea cuvintelor maschează complexitatea socială și filozofică pe care o desemnează. Fără

²⁹Cass. com., 29 ian. 2002, nr. 99-16571: Bull. IV, nr. 64, răspunderea bancherului care aplică ordinul unui număr de cont fără a verifica numele destinatarului; 2 noiembrie 2016 nr. 15-12325; cu DSP, articolul L. 133-21 din CMF impune o altă soluție, este suficient identificatorul unic al numărului de cont: Cass. com., 24 ianuarie 2018, n° 16-22336, Publicat. ⁹⁵ A se vedea în special pentru aceste două teme, studiile lui Pierre-Yves Gautier și Thierry Bonneau.

³⁰G. Bernanos, Franța împotriva roboților, La Pléiade, 1995, Eseuri și scrieri de luptă, 1995, p. 1042. Critica societății tehnice este puternică. De câțiva ani încoace, din această lucrare se trage o propoziție, ca avertisment moral de o calitate deosebită, care este astăzi legată de algoritmi roboților actuali: „O lume dominată de forță este o lume abominabilă, o lume dominată de număr. este ignobil. »

a trece prin aceste întrebări, unii juriști exploatează teme cunoscute în detrimentul punctelor sensibile. Astfel, fără oprire, fenomenul larg al IA se reduce la robotul conturat de un standard ISO ³¹. În public, el are imaginea și numele simplu de umanoid. Apare apoi o dezbatere nesperioasă asupra personalității juridice a roboților; prospețimea subiectului îl face un zid de netrecut. Dacă demonstrarea este inutilă, sunt necesare explicații pentru a găsi întrebările spinoase.

Turing ar fi împlinit 110 ani în 2022. AI își trăiește viața de 70 de ani. În câteva decenii, zeci sau sute de tipuri de roboți, sisteme și specifici cât mai multor sarcini sau sectoare vor fi celebre. Dintr-o mie de cazuri, situațiile vor varia semnificativ. Definițiile actuale para-reglementare vor fi modificate și vor fi utilizate pentru a califica sistemul, un concept defalcat într-un „sistem robot” ³². Standardele ISO, care evocă o lege industrială niciodată născută, sunt marcate de era mașinilor, cel puțin pentru roboți (standard ISO 8373) ³³.

Anumite inteligențe artificiale ar putea merita un fel de personalitate juridică – un fenomen de personalitate care este deja destul de inconsecvent. Conducerea acestei dezbateri fără o condiție prealabilă grea este activism intelectual sau juridic, nu o discuție serioasă despre IA. Apar o sută de probleme preliminare ¹⁰⁰. Cu toate acestea, vom revedea acest subiect prematur. Nici avocatul nu se poate ocupa de alte întrebări spectaculoase. A pune sub semnul întrebării apariția unei IA publice care guvernează țara, sau a unei IA care gestionează mari companii sau, a fortiori, lumea, nu are sens în opinia noastră la nivel legal și nici la nivel practic.

Pe de altă parte, legătura dintre drept și IT este puțin abordată. Avocații nu explică gradul de înțelegere pe care trebuie să-l aibă pentru a-l discuta în mod valid în drept. Sunt suficiente opere populare? ¹⁰¹ Metoda pune o problemă serioasă, având în vedere tripla barieră: calcul invizibil, limbaje și coduri de nedescris și matematică de neînțeles.

În situația în care stau lucrurile, nici avocatul nu poate fi chestionat cu privire la etica AI ¹⁰². A lucrat la etică doar în câteva domenii în care legea și regulamentele fixează lucrurile (inclusiv cel al domeniului său cu etica pentru avocat, judecător, notar... și în rest, medic, dentist, biolog și medical). cercetare...). Etica va ceda legii și din motive întemeiate; etica care caută o valoare absolută și un bine, reprezentând sensul vieții umane, nu este probabil să se transforme în fapte așa cum a învățat Ludwig Wittgenstein. Nici nu este o știință. Însă legea este imaginată în enunțuri care

³¹Este atât definit ca o ramură a informaticii, un domeniu interdisciplinar și capacitatea unei unități funcționale de a îndeplini funcții asociate în general cu inteligența umană, cum ar fi raționamentul și învățarea. Definiția profesională, a certificării, readuce la umanitate și inteligență...

³²Standardele ISO definesc inteligența artificială și roboții. Aceste standarde de certificare sunt stabilite într-un cadru legal și de reglementare, fiind în același timp standarde profesionale.

³³Robotul este un mecanism programabil acționat pe cel puțin două axe cu un grad de autonomie, care nu este foarte explicit. Diferențierea industrială, de servicii și

trebuie să fie fapte (în ordinea legii) și, de asemenea, în știința juridică (artă lizibilă și previzibilă care garantează în mod obiectiv drepturile oamenilor).

inteligent clarifică situația. Pentru Bruno Mathis (RDLI, mai 2022, 4179), care comentează proiectul Artificial Intelligence Act, adaptarea regulilor privind mașinile ar fi putut obține același rezultat ca această reglementare majoră...

¹⁰⁰ Inteligență artificială, unghi larg, Dalloz? 2019; gruparea publicațiilor recente pe această temă prezintă unele teme, cea a dematerializării pe copertă fiind anunțată dar neilustrată printr-un articol. Alain și Jérémy Bensoussan sunt, de asemenea, în mod clar de acord (op. cit., p. 146, nr. 644 „În starea tehnologiilor existente și previzibile (20152020), asimilarea roboților la ființe umane nu are loc de luat în considerare...”, pe lângă referințele de contra, cu siguranță este o chestiune de asimilare la persoană și nu numai de personalitate juridică, suntem perplexi de referirea la 2020, deci imediat trebuie să pregătim ideea de „drept natural”. roboți, artificialul negat până în acest punct, este posibil în mod natural (sau artificial), nu (p. 151, nr. 678).

¹⁰¹ A. Vannieuwenhuyze, Inteligența artificială popularizată: învățarea automată și învățarea profundă în practică, Edițiile ENI, 2019.

¹⁰² Mai degrabă în acest sens: E. Sadin, Inteligența artificială sau problema secolului, Anatomia antiumanismului radical, L'Échappée, 2018, p. 23, pentru a „exprima îngustimea eticii” branduit ca „standard”.

Când o sută de considerente etice nu au evitat nici conflictele, nici dificultățile, o instanță va fi sesizată și va raționa în drept – care este doar aparent anulat. El va folosi regulile vechi sau cele noi: etica va fi dizolvată în lege.

Etica este panicată, unde nici macar nu stim dacă intervine în fata legii, pentru a o inspira, în timpul aplicării ei să o înțeleagă, să o modereze sau, după aplicarea ei să judece norma sau să evalueze societatea... el lipsa locului pt. etica în drept este îngrijorătoare ³⁴atunci când poate fi invocată în orice moment pentru a scurta sau a destabiliza raționamentul juridic metodic. Dar etica eticii?!

Etica monopolizează atenția, dificultățile și chiar soluțiile printr-o anumită naivitate. Pe același temei, bunele intenții ale recomandării UNESCO din 2021 relevă dorințe multilaterale, fără îndoială, zadarnice. Subiectele digitale pot fi prezentate astăzi pe o bază etică, mâine vor fi legale. Odată stabilite sau constatate principiile juridice, dezbaterile vor deveni legale.

Un stilou juridic – orice redactor de hotărâri sau sentințe, sau de contracte sau orice redactor de standarde – are obligația de a scrie limbajul legii (sau în limbajul legii) și să respecte contextul juridic general (ordinea legală). Avocatul exprimă că o anumită persoană are sau nu dreptul la un anumit gest (sau invers), etica lui este legea și asta se vede atunci când operează public: judecătorul care judecă, avocatul care pledează

³⁴Ph. Malinvaud, Introducere în studiul dreptului, LexisNexis, 2018, p. 28, nr 28, evocând regula moralității, nu eticii. Etică și afaceri, Spre dezvoltarea unei atitudini critice a subiecților, Etică și afaceri, dir. M. Brasseur, L'harmattan, 2016.

și cere, notarul care acționează, executorul judecătoresc care sechestra sau notează... Este și pentru ceilalți (avocat corporativ care întocmește contract, administrator care întocmește standard etc.). Funcționează legal pe lângă modurile de proclamare a credințelor etice sau de invocare a eticii într-o unitate indivizibilă și univocă – un fapt magic alături de banii magici. Autoritățile publice dezvoltă normele de drept printr-o rundă de instituții... comitete, comisii, servicii, entități, direcții, ministere, experți, consilii... care stabilesc și restabilesc, aproape după bunul plac, moralitatea momentului și a regiunea. Nevoile momentului care nu sunt luate în considerare o datorează contradicției cu o altă nevoie sau unei imposibilități sublinierea nevoii ca punct etic probabil că nu schimbă nimic din ceea ce s-a făcut înainte;

Urgența dreptului digital se află încă în dreptul IT, chiar dacă blockchain-ul sau AI inspiră numeroase analize juridice aprofundate. Uneori, gândirea individuală concurează cu comunitatea. Un autor abordează AI singur și bine folosind cultura juridică franceză ³⁵.

Indiferent de absența substanței juridice pozitive și a faptelor notabile, ipotezele sau perspectivele științifice pot fi potrivite pentru a baza știința juridică pe știință ¹⁰⁵. În acest caz, contextul digital a meritat să fie prins din urmă: gândiți-vă la sistemele experte din anii 80 și 90. Nebunia pentru legea AI lovește totuși atunci când coduri întregi par neglijate și, fără măcar trei articole de lege, este studiat zilnic.

III. Datele ca obiect al raportului juridic civil

Datele sunt un alt concept care se profilează foarte mult în discursul AI. Odată cu datele, vin și informații și riscul de a spune că vă expune riscul de a vă înec, ceea ce o probă gratuită o autorizează. Complexitatea subiectului presupune scrierea: scrierea în limbajul natural al utilizatorilor (a unei pagini de internet sau alt design) și scrierea în limbaj informatic care concretizează datele informatice. Informațiile și datele sunt o parte a aceleiași figuri geometrice. Informația este dinamică care poartă un mesaj. Datele sunt atone care conțin mesajul. Datele la singular sunt rare, deoarece gândirea umană se mândrește că lucrează cu date multiple pentru a determina reprezentările sale prețioase: omul a mers pe Lună. Prin urmare, datele au o relație strânsă cu gândirea și datele nu întâlnesc AI întâmplător. Diverși autori indică utilizarea termenului în sens tradițional în limba franceză. Henri Bergson își mărește sensul într-o entitate mai abstractă cu teza sa, Eșeu despre datele imediate ale conștiinței, care intră în panteonul gândirii umane. Subiectul apare totuși fără piedici: datele sunt acum fixate și prelucrate într-o formă și în moduri computerizate, a căror viteză și cantitate sunt uluitoare. Datele (date, să vorbim în engleză!) sunt un fel de combustibil pentru AI (ex-post, le vedem nu ca ulei informațional, ci ca deșeuri...). Pluralitatea lor

³⁵S. Merabet, *Towards an artificial intelligence law*, 2018, teza Universitatea Aix-Marseille, dir. H. Barbier, în special nr. 113 și urm., discutând despre autonomia software-ului și cine, judecă

uluitoare ne împiedică să facem din ei o persoană, dar nu un imperiu ³⁶. Datele sunt nimic, datele sunt totul: „noi toți”! Acest punct este cardinal deoarece analiza sistemului trebuie să aibă un obiect, cel puțin datele.

„Colectarea datelor efectuată prin orice mijloace frauduloase, neloiale sau ilicite este interzisă. » dezvăluie articolul 25 din legea IT din 1978, din nou în 2000. Identitatea datelor era evidentă. Totuși, mai sus în lege, la articolul 5, datele au fost și rămân mai discrete. Legea vizează „baze de date” sau „informații nominative”. În douăzeci de ani, ieșind din letargie, cuvântul a devenit mai puternic. Avocatul îl prinde cu restul lumii: un lucru, un bun, un obiect contractual, un obiect al infracțiunii, un obiect al consimțământului etc. Informațiile nominative au devenit o realitate autonomă mai clară: datele personale. Termenul desemna un corp de cunoștințe: ieri examinam o problemă cu toate datele ei. Informatizarea lumii a lărgit cuvântul în timp ce toate cunoștințele, atât cele mai interesante, cât și cele mai zadarnice, sunt înregistrate de companii mari (inclusiv GAFAM). La fel de mult aceste mormane de date mai mult sau mai puțin ordonate, mai mult decât algoritmi inteligenți, sunt cele care amenință. Ei, ca și ei, sunt sub responsabilitatea companiilor cărora le aparține totul sau care îl utilizează; Detalierea lor sub o sută de aspecte nu va interzice nici abuzul, nici exploatarea inconsecventă, cu excepția condamnărilor civile și penale (trece un înger).

În anii 1990, un tratat internațional care reglementează colectarea datelor (sau care le face anonime) ar fi putut fi eficient. Atunci nu era niciun interes major în joc, nimeni nu ar fi contrariat acest proiect deturnând elitele publice. Ar fi „standardizat” ceea ce se numea atunci „autostrăzile informaționale” (o expresie folosită la mijlocul anilor 1990) ³⁷. A guverna înseamnă a planifica pentru că, fără planificare, cei care guvernează suferă. Un astfel de tratat ar fi condus la dezvoltarea unor tehnici în care diverșii furnizori nu ar fi colectat datele sau doar marginal – subiectul IA ar fi în urmă cu doar zece ani. Puterile economice și moștenirea informațională stabilite acum fac iluzoriu un proiect internațional puternic și coercitiv. Nici măcar nu ar împiedica exploatarea a două decenii de stocuri de date sau reînnoirea acestora. Acțiune politică care vizează conceptul de informații inteligibil, cum ar fi Actul american de calcul de înaltă performanță din 1991.

Cu datele, lumea IT prezintă două laturi posibile, inclusiv cea în care datele există ca element esențial al lumii digitale; celălalt, fără date, ar presupune reinventarea Internetului dacă nu IT. Calea legală, legislativă, este de neimaginat atunci când statele sunt mai puțin lungi de vedere decât inginerii din sectorul privat. Datele nu au fost ignorate. Cu toate acestea, internetul a depășit cu mult suveranitatea statului, nu pentru

³⁶A. Basdevant și J.-P. Mignard, *The data empire*, Don Quijote, 2018. L. Ferry, *The transhumanist revolution*, Plon, 2016.

³⁷A. Iris, *Autostrăzile informaționale*, PUF, ^{ed.} a II-a, 1997; lucrarea insistă apoi asupra dereglementării telecomunicațiilor (sfârșitul monopolului) care este atunci la lucru; capitolul III se concentrează pe rețele pentru că se cere realism, în timp ce astăzi discutăm despre tehnologia digitală cu puțină atenție la tehnologie, nici măcar pe cea a infrastructurii.

stânga anarhistă sau libertariană, ci pentru libertatea economică de care beneficiază capitalismul. Cu siguranță datele depind de cadre mai mari. Coreea de Nord ne amintește că statul, IT „public” poate domina o țară; datele sunt la fel de gratuite ca oamenii. De asemenea, rețineți că băncile centrale gestionează monedele publice prin rețele publice centralizate de calculatoare (de fapt, există un sistem de bănci centrale aici, în Europa și, de asemenea, în întreaga lume); monedele digitale ale băncii centrale, care operează pe protocolul blockchain, vor reînnoi fenomenul). Datele monetare sunt apoi centralizate (și mai mult sau mai puțin publice, ceea ce nu este punctul sensibil aici care constă în centralizarea datelor într-un sistem de control al restului administrativ, BCE și SEBC sunt organisme publice).

Dacă trecem de orice caz extrem sau special, datele pot fi încă puse în perspectivă. Un nou spațiu digital, cu un element de calcul nou, poate fi imaginat. O rețea privată cu un instrument special, pentru o selecție de servicii, ar putea reuni câteva sute de milioane de oameni care ar putea investi fiecare câteva sute sau mii de euro pentru a o crea pentru a avea o rețea globală protectoare și protejată, începând cu protecția terminalelor. O astfel de rețea nu ar păstra datele, dar s-ar supune unei semnături electronice sau „autentificare”? (ar trebui să le distingem pe cele două). Jucătorii de blockchain proclamă acest lucru oarecum prin brandingul sistemelor lor complexe (cu insecuritatea terminalelor, mediilor externe etc.); dar este atunci un „spațiu digital” cu o singură funcție, monetară (de simplificare), fără nicio securitate deoarece pierderea cheii înseamnă pierderea „activelor”. O ofertă comercială pentru o „nouă viață digitală” care să prevină o criză digitală internațională ar avea sens; o era digitală fără date – personale, cel puțin pentru cei care o doresc.

De altfel, tema „rețea” revine. Nu este vorba despre infrastructura la care se face referire la începutul lucrării, instalațiile Codului Poștal și Telecomunicații, ci un protocol informatic care asigură reunirea unui set de corespondenți prin intermediul terminalelor acestora (hardware și software). La fel ca internetul, care, prin urmare, se distinge de ideea fizică a unei rețele – care îi este totuși utilă. Se convine astfel că, dacă o rețea are mai mult de 50% din adrese IP publice active, acesta va fi Internet; dacă nicio rețea nu atinge acest prag, vom considera că nu mai există Internet ³⁸. De altfel, din nou, se observă o fațetă a imaterialismului (dar trecem dincolo de subiectul capitolului) deoarece semnalul este o variație fizică menită să reprezinte datele, fără a fi datele în sine – semnalul, ceea ce trece în fir, fibra sau spațiul (valurile)... limitează astfel datele; semnalul reprezintă date fără a fi... Știința întâlnește filozofia...

În prezent, nicio conversație sau îngrijorare nu evită datele și, în special, „datele personale”. Cuvintele par uneori să fi existat întotdeauna, sau să fie perfect naturale, dar nu este cazul. Uneori au existat discret și dintr-o dată li se face avere ³⁹. Conceptul este în realitate susținut de un mănunchi de fapte care, dacă vor fi rezolvate, vor arunca

³⁸Bortzmeyer, Ce este internetul și când suntem „despărțiți de internet”? A se vedea: <https://www.bortzmeyer.org/what-is-the-internet.html>

³⁹Lucas, Dreptul IT; Termenul „date cu caracter personal” este un termen din Vocabularul Juridic Capitant, actualizare pozitivistă, singurul termen „date” nu apare acolo.

conceptul înapoi în umbră. Trebuie să ținem cont de faptul că oamenii „crează” datele celebre dându-le grupate unui anumit actor digital. De asemenea, datele pot face obiectul, printr-un contract, a unei autorizații din partea clientului pentru prestarea de servicii de către un profesionist; conform dreptului european, codul monetar și financiar vizează „servicii de comunicare de date” (art. L. 323-1 s.), care ilustrează în mod explicit aceste cazuri.

Legea poate reglementa datele, datele. Regulamentul general pentru protecția datelor cu caracter personal (RGPD și non-GDPR) impune protecții față de proiectarea sistemelor de prelucrare a datelor. Are în vedere: 1°) o nouă valoare/realitate/noțiune, date personale ⁴⁰; legislația a fost adoptată considerând ca persoana privată să-și păstreze în special „datele sensibile” (sănătate, sexualitate, religie, opinii etc.) ³⁶¹; 2°) procesare automată, programul care îi conferă o formă computerizată care oferă totuși o nuanță doar cu algoritmul.

Legislația se învâрте doar în jurul algoritmului: nu este mai periculos decât contextul său. Observația poate proveni din duplicitatea statelor sau a uniunilor de state. Un legiuitor poate pretinde că luptă pentru a proteja confidențialitatea și libertatea, permițând dezvoltarea practicilor care le subminează. Un triplu vocabular (sistem, procesare, software) facilitează dubla vorbire

La nivel macroeconomic, Uniunea Europeană a depus o propunere de Regulamentul 2017/0224 (COD): investițiile directe vor duce la controlul și protecția a numeroase infrastructuri sau tehnologii (energie, transport, telecomunicații, date, spațiu, finanțe, semiconductori, inteligență artificială și robotică). Cu acest sistem, care face distincția între „date” și „AI și robotică”, protecția economiei europene progresează, nu cea a cetățenilor.

Exploatarea datelor are ca scop să se bucure de situații de putere economică care, într-un fel sau altul, mai devreme sau mai târziu, vor consta în influență sau chiar presiune asupra oamenilor. În general, implică manipularea lor pentru consum economic, dar pot exista întreprinderi ideologice și, în perioadele electorale, operațiuni de propagandă care încalcă legile electorale. Amenințările cu diverse și variate dezvăluiri (prin încercarea de răscumpărare a victimelor), care se încadrează apoi mai direct și mai sigur în ordinea penală, sunt și ele o utilizare a datelor personale. Uneori obiectivul este informarea generală: dezvăluirea în presă; datele personale sunt apoi documente întregi, fișiere grele întregi ⁴¹. A fost atunci doar un

⁴⁰Nu vom fi puși în judecată pentru această parte a sentinței; datele și datele cu caracter personal au fost identificate de mult timp, dar avem cunoștință juridică precisă despre acest lucru? Legea din 1978 care probabil a fost puțin sau prost aplicată. Noutatea constă în aceste date puțin asimilate și în sfera geografică a sistemului (teritoriul UE), juridic (un regulament, nu o directivă) și politic (Europa se distinge în special de Statele Unite). ³⁶¹ J.-P Clavier și A. Mendoza-Caminade, *Legea comerțului electronic*, prev., p. 120, p. 205 și 125, nr. 214; *Le Lamy Digital Law*, 2019, de L. Costes și alții, p. 803, nr. 3912.

⁴¹CEDO, 27 iunie 2017, Req. 931/13, *Satakunnan* și alții împotriva Finlandei; instanța apreciază că protecția vieții private, care vizează datele personale, aici datele fiscale, poate fi opusă după ce a fost pusă în balanță de către judecătorul național împotriva transmițitorilor de

canal de obținere a acestor documente, așa cum ar fi fost furnizat de un spion, sau de o persoană care încalcă secretul profesional sau, uneori, de un membru al familiei care le furnizează presei. Statutul juridic al documentului poate avea întâietate asupra celui al datelor informatice.

Datele sunt vâdate și prelucrate pentru a obține una și o mie de informații despre subiect (noi) și subiecții acestuia (preferințele noastre). Documentele (fișierele computerizate) și datele personale pot fi anonimizate. Datele nu mai sunt apoi personale, dar această vindecare este ea însăși o prelucrare a datelor cu caracter personal, deci trebuie permisă, mai ales având în vedere scopurile colectării ⁴². Dificultatea a fost examinată de judecător ⁴³. Dificultatea este cerința de a nu putea efectua reidentificarea; cu toate acestea, puterea de calcul este atât de mare în rândul anumitor operatori încât se pare că reidentificarea este adesea posibilă (care depinde de puterea de calcul a persoanei care caută o persoană dintr-un motiv specific, inclusiv compania privată care aude demonstrând că reidentificarea este posibilă) ⁴⁴. Datele personale nu sunt singurul lucru de interes. Metadatele pot fi potrivite pentru efectuarea de analize agregate. Exploatarea metadatelor bancare sau telefonice fără date de identitate sau tranzacționale este astfel suficientă pentru a găsi identitatea clientului (4 informații despre persoană și 3 luni de utilizare a cardului de plată au permis cercetătorilor MIT să identifice persoana cu succes de 90% ⁴⁵). Cea mai mică singularitate personală sau profesională va facilita și mai mult identificarea.

Emoția persoanelor al căror „cont” (rețea socială sau afacere) este furat este justificată pentru că o căutare ținută devine foarte eficientă. Căutarea de informații ilicite este, așadar, unul dintre cele mai virulente atacuri la adresa libertăților fundamentale până în prezent. Este ignorat, deoarece este anonim și, în general, este destinat scopurilor promoționale comerciale. Este opera superputerilor (giganții web sau mari companii naționale, sau state) sau a specialiștilor care își pot ascunde acțiunile. Bunul cetățean care și-a dematerializat majoritatea relațiilor sociale, contractuale și instituționale (administrație fiscală, școală și facultate, fonduri de pensii) și-a multiplicat el însuși posibilitățile de exploatare – fără îndoială cu o creștere exponențială în ultimii 10 sau 20 de ani.

Datele sunt anonimizate pentru a deveni date impersonale. Datele care nu sunt personale sunt foarte utile. Acest lucru ar trebui verificat, dar statisticile privind persoanele fizice sunt, în mod tradițional, calculate cu date impersonale. Și nu este util să spunem importanța acestor date și calcule pentru cunoașterea societății în care trăim

informații către presă fără a constitui un atentat la libertatea de exprimare (cu doi semnatori). a unei opinii divergente).

⁴²C E 8 februarie 2017, n°393714: prelucrarea unei colecții de numere de telefon mobil; condițiile de colectare și modalitatea de prelucrare pot modifica soluția: aviz CNIL 2017-147.

⁴³Th. Douville, *Legea datelor cu caracter personal*, Gualino, 2021, nr. 116 și urm.

⁴⁴Th. Douville, *prev.*, nr. 118 și nota; Totuși, exemplele americane care tocmai nu sunt făcute sub influența dreptului european, pot de asemenea să evidențieze mai presus de toate diferența de drept sau de calitatea aplicării acesteia.

⁴⁵F. Chavand, *De la date la informare*, *prev.*, p. 421.

și implementarea politicilor publice. Un regulament UE 2018/1807 din 14 noiembrie 2018 stabilește în principiu libertatea de schimb al acestor date în UE. Textul este ridicol în a afirma că datele nu sunt datele acoperite de GDPR; nu există o definiție mai goală este imposibil, („În sensul prezentului Regulament: 1) „date” înseamnă alte date decât datele cu caracter personal în sensul articolului 4, punctul 1), din Regulamentul (UE) 2016/679”. Datele rămân o enigmă, tehnologia digitală nu a fost pătrunsă. Regulamentul reglementează „fluxul de date” prin impunerea libertății, consumul de date fiind presupus a fi util și bun (portarea datelor se dorește a fi încurajată de către Comisie (art. 6) prin promovarea autoreglementării a cărei coduri de conduită).

Marele subiect pentru avocați rămâne cel al datelor cu caracter personal, prelucrarea acestora de către persoana responsabilă cu această prelucrare. Ofițerii cu protecția datelor (DPO) care oficiază sunt și ei foarte vizibili, dar par niște mâini mici. În timp ce aceștia afișează o diplomă obținută datorită a câteva zeci de ore de pregătire, despre DPO se va vorbi probabil ceva mai mult decât CNIL din legea din 2004 (corespunzătoare IT și libertate). CNIL descrie, în 2020, responsabilul cu protecția datelor (DPD/DPO; 25% au mai puțin de un an de experiență, 25% au mai mult de 5 ani de experiență, deci 75% au puțină experiență!). O treime este informatician, o treime este avocat și o treime are altă pregătire. 58% cred că părerile lor sunt urmărite tot timpul sau des, ceea ce spune puțin și mult. RPD-ul consiliază organizația care îl numește și care prelucrează sau subcontractează datele, fiind în același timp independent. El corespunde cu autoritatea administrativă.

Eficacitatea protecției de către DPO este uluitoare. Dacă căutăm mici evaziune fiscală prin investigații informatice, legea protejează mai puțin decât numărul: masa oamenilor în acest caz. Administrația fiscală este incapabilă să trimită 300.000 de ajustări de taxe pentru 100 de euro de taxe evitate, iar în acest departament în care s-ar face controlul ar costa mai mult decât sumele ajustate. Exploatarea datelor nu schimbă o sută de realități ale lumii...

Datele sunt informație, este adevărat și invers: informația este pusă sub formă de date – a informa în sensul verbului latin *informare*. Fără a evita dificultatea, acest lucru are sens doar prin limbi. Cuvintele și imaginile devin semne scrise pe computer, în scris pe computer și, invers, devin cuvinte, imagini, sunete (sau toate trei în același timp) la comandă. Apare scrisul, pierdut în magma mediatică.

Informațiile au atras atenția multor analiști și autorități publice. O expresie desemna ideea populară. Societatea informațională a desemnat o situație într-un raport remarcant fără a prezice extinderea violentă și infinită a acesteia ⁴⁶. Actuala societate informațională evocă o junglă: rețele sociale isterice, reproducere ilicite, șantaj, practici comerciale neloiale, hacking de date sau exploatare gratuită... Jérôme Béranger constată controlul imposibil al obiectului digital al datelor (personale). Persoanele și instituțiile se află într-o poziție slabă la cheremul mai multor atacuri

⁴⁶Raportul Consiliului de Analiză Economică, 2005, dir. N. Curien și P.-A. Mute.

digitale – dând naștere unor crize digitale dacă atacul blochează o instituție. Ar fi trebuit să numim pică și să vorbim despre societatea IT pentru a face față mai bine realității tehnice a datelor, informațiilor, rețelilor și sistemelor, limbilor... pentru a spera să protejăm societatea.

Subiectul plinei de informații din societate a înflorit. Cântărește zece mii de pagini în științele sociale, pentru gloria științelor informației care mușcă de analiză politică la îndemâna tuturor... Înțelegem această informație pe care o găsim pe internet, care circulă acolo și se îmbunătățește (referințe, alte link-uri, comentarii, etc.). actualizări). Texte, imagini, muzică... culturale, școlare sau universitare, domeniul public, afaceri, asociații... toate acestea necesită o mie de studii. Niciuna nu a fost ratată. Datele computerizate prelucrate oferă peisajul unei noi societăți fără a arăta profunzimea informațiilor sau a datelor.

În „De la date la informație, de la invenția scrisului la explozia tehnologiei digitale”, o carte tehnică și științifică, Florent Chavand arată rădăcinile fenomenului tehnic și tehnologic. Indică ceea ce conduce această mișcare socială. Doar un informatician ar putea face acest lucru într-un arc larg în care ideea de a scrie își ia locul în afara limbajelor matematice și informatice. El situează tehnologia digitală în istoria și fațetele gândirii umane, detaliând căile matematice posibile și urmate. Discursul se extinde dincolo de întrebarea dacă internetul va schimba democrația, literatura sau mass-media...

Georges Ifrah își încheie impunătoarea istorie universală a numerelor cu informații. Prin noțiunea, istoria și înțelegerea ei, el o califică drept „a treia dimensiune universală”. Pe lângă strict matematică, ea enumera anterior 33 de capitole, adică toată chestiunea care ne preocupă, AI fiind precizată după prezentarea bazelor de calcul, computerul, cibernetica, datele... Informații apoi vasta problemă a unul dintre modurile de gândire ale ființei umane care își poartă inteligența (numărul) domină. El va fi luat în considerare calea și legătura dintre gândire, inteligență și scriere, care este dublă cu numerele și alfabetele sale. Va fi lucrat la limbi... Explicația dificultății conceptului de informație este clară. Conceptul inundă mai multe materiale și operațiuni care apar. Este astfel, în drept, doar o fațetă îngustă, greu de explicat ca jurist pozitivist.

Datele oferă posibilitatea de a le păstra pentru informații. GDPR și legea fac această reducere a subiectului: „date cu caracter personal” sunt „orice informație referitoare la o persoană fizică identificată sau identificabilă”, direct sau indirect. Confuzia face posibilă urmărirea identificării, chiar și cu date care sunt în cele din urmă destul de impersonale. Legea are grijă atât de mecanismul de identificare, cât și de noțiunea de date care este o realitate informatică... Legea europeană nu înlătură dificultățile conceptuale și nu atinge munții de date acumulate de companiile private. Cu o legitimitate deplină, avocatul poate ignora din nou și în mod similar realitatea fundamentală a informației, în timp ce oamenii de știință se întreabă despre decuplarea dintre semnalele electronice care o creează (beep-urile) și semnificația astfel transmisă, ceea ce James Gleick raportează cu putere și simplitate. . Informația este

probabil dincolo de bunul simț o mare noțiune juridică, întemeiată, dar distinsă de date. Va contribui la o bună înțelegere a AI.

III. Date vs Informație

Subiect modern, informația a atras atenția juriștilor, uneori în pricina suprainformației, iluzorie și susceptibilă să distrugă informațiile utile. Avocatul a inventariat întotdeauna fapte informaționale uneori mai statice (informații din cartea funciară, dosarul imobiliar, dosarul incidentelor de plată) decât dinamice (informații de la partener, consumator, angajat etc.). În fața unui punct fundamental, am mers mai departe propunând o schiță de teorie și definiție juridică ⁴⁷. Problema proprietății informațiilor a trezit mințile acolo, contestând că aceasta este liberă ca vântul ⁴⁸. Sa sugerat ca aceasta să fie făcută în proprietate fără regim de proprietate ⁴⁹. Se pune mai puțin sau nu întrebarea dacă informația în cauză corespunde unuia dintre regimurile de proprietate intelectuală (literar și artistic, brevet etc.). Legea europeană, un exemplu simplu, dar atipic, protejează acum informațiile din afara PI sub secrete comerciale, amintind un alt caz marginal de protecție ⁵⁰.

Informația precede dematerializarea computerului. Treizeci de ani mai târziu, Vocabularul juridic al capitanelor dă aceeași definiție. Sensul primar se referă la faptul de a instrui, informația fiind o procedură de obținere a informațiilor, în special în dreptul penal. Informația este altfel informație deținută de unul sau chiar adusă la cunoștința unuia sau mai multor persoane sau a tuturor, informația este apoi publică; renunțăm la exemple de creștere a obligației contractuale de informare sau de control al informațiilor pe piețele financiare (pentru a evita infracțiunile penale sau administrative legate de informații privilegiate sau înșelătoare). Această relativă stabilitate juridică – un semn de întârziere? – prezintă informația ca cunoaștere, inteligență, cunoaștere: un lucru imaterial purtat și primit. Stabilitatea sa aparentă ar fi putut duce la date.

Informația, lucrul mai întâi (identificat, aranjat, verificat, făcut prezentabil), este transportat (comunicare prin canalele care îl poartă) și apoi face obiectul recepționării

⁴⁷P. Catala, Schita unei teorii juridice a informației, D. 1984, cron., p. 98; J.-C Galloux, Draft of a legal definition of information, D. 1994, cron., p. 233; E. Daragon, Studiu privind statutul juridic al informației, D. 1998, cron., p. 64.

⁴⁸În principiu, informația nu poate fi însușită, iar acesta este, fără îndoială, motivul pentru care, în dreptul proprietății intelectuale, o idee nu poate fi protejată. O idee nu este formularea de noi informații?

⁴⁹Legea digitală Lamy, de M. Vivant, L. Rapp și B. Warusfel (dir.) și alții, 2016, nr 4. Mallet-Poujol, Aproprieria informațiilor: himera eternă, D. 1997, p. 330.

⁵⁰C. com., art. L. 151-1 s., art. R. 152-1 s.

(informații, abonații sau publicul, pot găsi sau stoca informații, își pot însuși sau nu). Acest lucru este greu de înțeles pentru că există mai puțin un lucru decât un obiect, o noțiune absentă în drept. Informație, caracteristică, învață și informează cine – unul sau milioane – știe să o descifreze. Acest lucru lovește mintea și este bine înțeles: este o percepție. Dacă pun în fața ta o sticlă mare deschisă de apă, se trimit și se primesc o mulțime de informații, prima dintre acestea fiind riscul de a vărsa lichidul. Comunicarea are loc fără limbaj, deși gestul este un limbaj (dacă a fost inventat un limbaj semnelor, a fortiori pot exista una sau mai multe limbi în câteva gesturi). Nu ne vom prefăca că mergem foarte departe în compania unor informații înșelător de simple: acestea pot fi împărțite după bunul plac până când cineva își pierde mințile. Metoda computerizată răspunde acestei provocări până la unitatea indivizibilă a bitului, trecem de la conceptual la factual – de la științele necesare aproximative la indispensabila știință exactă.

O lucrare juridică privind informațiile care depășesc cazurile și mecanismele evidente (informații despre parteneri, etc.) ar fi fascinantă. Nevoia de a-l purta părea să inspire. În *Digital Communication Law*, Jérôme Huet și Emmanuel Dreyer evidențiază produsul comunicării în care a devenit informația, ambii în practică nituiți în faptul de a calcula – grația digitală timp de douăzeci de ani. Prea multe noțiuni bogate se împodobesc, se freacă unele de altele, se afectează, se întrețin, concurează unele cu altele. Astfel cuvintele inteligență, conștiință, gândire... Conceptele se îndepărtează prea repede de fapte precise. Specialist în cuvinte, avocatul evită acest lucru dacă domină conceptele de pariuri.

Inițial, foarte modernă, să spunem în ^{secolul al XX-lea}, libertatea a dus la inventarea dreptului la informare, un avatar al democrației; atunci a fost instituit un drept de informare ⁵¹. Dreptul de a cumpăra gratuit un ziar scris de oameni liberi a preluat orice altceva. Legea informației sau legea mass-media vizează dreptul la informare. Există mai amplă, mai furioasă și incisivă, mai individuală și mai masivă: legea care guvernează toate informațiile în câteva principii, un fel de regim comun. Din diverse legi reiese că informațiile sunt colectate, rectificate, înregistrate pe un astfel de suport, în asemenea formă, durată și funcție, consultabile de către respectiva persoană. Dreptul în forma sa cea mai pură: o teorie juridică.

Avocatul practică informația cu o artă veche și mare (publicitatea), și întotdeauna cu scrisul care oferă stocuri de informații (cărți, conturi sau alte lucruri, registre, private sau publice, avize, publicului sau unei persoane desemnate). Toate acestea într-o societate umană în care ochiul, abordarea personală, apelul telefonic, nota, mesajul, scrisoarea... fac posibilă culegerea de informații. Gestul individual a făcut posibilă atingerea bogăției colective sub control. Pentru că informațiile sunt menite să

⁵¹Informația și-a găsit însă câțiva promotori, fără să se poată spune că a înflorit până la punctul de a fi un punct de introducere în drept: P. Catala, *Ébauche d'une theory legal de l'information*, D 1984, cronică, p. 98; J.-C Galloux, *Draft of a legal definition of information*, D. 1994, cron., p. 233; E. Daragon, *Studiu privind statutul juridic al informației*, D. 1998, cron., p. 64.

informeze prin credință despre care, la fel ca ideile, nu sunt protejate de proprietate intelectuală sau de un drept al acestei inspirații ⁵².

Informatica a zdrobit aceste diverse planuri și aceste incertitudini și a transformat totul în fișiere, inscripții, registre, date, registre... toate bazate pe computer! Totul se schimbă, dar nimic nu se schimbă, strigă conservatorul care se poate bucura de cunoștințele de ieri. Totuși, totul se schimbă: „totul” pleacă la singularul norilor (norul). Evenimentul este prea extraordinar pentru ca avocatul să recunoască și să-și facă griji. Un romancier de bun calibrul informatic a văzut-o până acolo încât a enunțat Teoria informației ⁵³. Cu mult înainte, termodinamica sugera uneori ideea gândirii „informaționale” care dezvăluie „subiectul ca interceptor de comunicare” ⁵⁴. Ce idee! A vedea individul împletit cu fluxuri și depozite de informații este ușor astăzi – asta a fost ideea sugerată? Dincolo de aceste idei geniale, în drept, faptul reiese cu expresiile de „bunuri informaționale” ⁵⁵, „seturi informaționale”, „moștenire informațională” etc. O teorie a informației (legale) ar fi necesitat o examinare și o înțelegere în afara legii, mai ales că începea metamorfoza, fără teorie, a informațiilor în „date”.

Acest subiect este insolubil deoarece oferă mai multe planuri juridice, ceea ce este greu compatibil cu metoda juridică care cultivă mitul calificării (singurice) pe baza unui cuvânt univoc.

Informația, enervantă, constituie în același timp o formă tehnică (forma computerizată sau scris), o formă estetică (jurnalistică sau artistică implică dreptul de autor) și uneori o formă ideologică (formă semantică înzestrată cu sens precis, neînsușibil, comună prin natură: nimeni nu a deținut informația „de Gaulle a murit”...).

Din primul sens, din forma existențială, reală, fizică, înțelegem că informația a devenit dată: stocată, sortată, duplicată.

Chestia!? Sau simplu obiect de distins?

Obiectul care este dat se manifestă ciudat. Bara de descărcare afișată progresează, media externă este saturată, CD-ul copiat scârțâie: informațiile foșnesc. Acest suport marcat, alterat, modificat, gravat, informat, pe lângă o sută de drepturi de proprietate pe care le conține, sublimează totul, devenind abstract informație, date. Faptul social este acolo, realitatea economică de asemenea. În drept, această realitate împletită între tare și moale nu are un regim precis. Judecătorul și avocatul se vor descurca (ceea ce adesea nu este cea mai proastă metodă). Legiuitorul nu știe să înțeleagă în câteva

⁵²W. Dross, *Dreptul Proprietății*, LGDJ, 2017, p. 404, nr. 482 și urm.

⁵³Aurélien Bellanger, Gallimard, 2012.

⁵⁴Françoise Armengaud, citată de J.-L. Dumas, mai sus, or. 3, p. 231.

⁵⁵Vezi mai sus despre spațiul cibernetic; informațiile distribuite peste o mie de computere într-o comunitate zdrobesc proprietatea individuală în câteva secunde fără loc sau lucru. Obiectele computerului rămân. Michel Vivant a scris (*Lamy digital*, citat mai sus) că activele informaționale ar fi trebuit probabil să scape de proprietate.

cuvinte precise a enemea stare legală a așa-zisului digital computing. Realitatea fundamentală a acestor scrieri îl deconcertează și îl provoacă pe jurist.

Informațiile sunt livrate în date, inscripțiile pe un suport constituind altceva care rămâne parțial evaziv, să admitem. Cu toate acestea, aceste lucruri care nu sunt întrebări sunt puse sub semnul întrebării prin amintirea obiectelor matematice. Aceste abstracții sunt foarte eficiente: ca obiectele computerului? Reflecția asupra informației inspiră: intră mai adânc în tema juridică neglijată a obiectului.

V. Inteligența artificială ca bun digital

Imaterialul digitalului dă un anume nimic, care pare să excludă o lume pentru alta: conceptul de nimic trădează ceea ce desemnează a priori. Ideea generală și imprecisă a spațiului cibernetic evită anxietatea nimicului, dar o umple superficial. Cuvântul ocupă mintea, fără a o edifica bine. Când intenționăm să transpunem tot dreptul pozitiv (din spațiile naționale) în spațiul cibernetic, aproape că nu este nevoie de analiză. Aplicarea legii în spațiul cibernetic este o idee și o decizie oarecum dictată de mintea juridică știind că „zonele fără lege” sau „vidurile legale” nu există sau doar prost. Există întotdeauna o regulă de aplicat. Principiul aplicării generale a legii acoperă timpul, spațiul, lucrurile, este valabil cu excepția limitelor sale enunțate pentru toate dimensiunile și realitățile și deci în spațiul cibernetic (cu excepția limitei granițelor, totuși pusă în discuție la „ocazie”). Legea se aplică la orice, putem ignora faptul digital care totuși reconstituie realitatea: legea se va aplica și ei. În stil filosofic, vom susține că obiectul computer „anihilează” lucruri și bunuri dând o lume pe care avocatul nu o descrie (de altfel, anihilarea ne permite să reconsiderăm, reinventăm, reformulam etc.).

Această lume abstractă este aceea a obiectelor – un cuvânt al cărui sens juridic propriu ar putea exprima sau cel puțin aborda abstracția.

Pentru a încerca să faci asta, sau mai degrabă să te pregătești pentru asta, trebuie să câștigi puțină înălțime (o imagine obișnuită și acceptată în domeniul științific). Discursurile economice, tehnologice și politice merită atenție deoarece ele determină termenii dezbaterilor juridice. De asemenea, ar trebui să ne ferim de ele pentru că soliditatea și obiectivitatea lor sunt îndoielnice (lumea IT a fost capabilă să prezică bug-ul anului 2000...).

Discursul politic interferează cu cel al științei: „știința este inevitabil politică”⁵⁶. Pe lângă intervenția personalului politic pentru opțiunile de cercetare în știință, aceasta din urmă este intrinsec politică. La rândul său, discursul juridic are o prejudecată statală structurală, vorbește de lege, de putere legal – oficială. Nu înclină spre politică, o exprimă; este cadrul său (format și din forțe politice, forțe publice, personal și simboluri). Discursul juridic este adesea în esență politică – avocații spun acest lucru

⁵⁶Autocritica științei, Seuil, 1973; J.-J. Salomon, Știință și politică. Paris, Le Seuil (1970) (reeditare în 1989, Économica).

puțin pentru că în mod greșit îl văd ca un obstacol în calea obiectivității și științificității lor. Discursul este, de altfel, în sensul literal al termenului, unul dintre elementele de bază ale standardului cu studii de impact, lucrări pregătitoare la proiecte și propuneri legislative (rapoartele parlamentare), rapoarte către Președintele Republicii de prescripție...) . Ideea de discurs contaminează legea, chiar dacă suntem reticenți să spunem că este în sine un discurs. Doar o discuție filozofică purtată cu prețul multor eforturi ne permite să semnalăm pericole sau lucruri noi de admis. Efortul trebuie să fie cuplat cu o nominalizare a problemelor concrete care apar, având o grijă deosebită de a afișa dificultățile pe care le prezintă tehnologia digitală.

Fără aceste eforturi, studiul juridic poate să rateze subiectele determinante pentru că apoi sunt alese exclusiv de politică. În Franța, cazul digital învață acest lucru prin dematerializare. Nu a reușit să fie studiat pentru caracteristicile sale la fel de evidente pe cât, în cele din urmă, eludate ⁵⁷. Considerând că cel puțin pe plan filozofic și politic să o înțelegem în drept, defectul este general. Dincolo de diverse dematerializări târzii, exemplul arată ce este mai profund decât poate fi omis. Astfel, obiectul sau cel puțin posibilitatea de a-și examina interesul a fost ratată.

Ca atare – dar cine este ea? – informațiilor nu i s-a acordat statutul de proprietate. Comunitatea juridică a simțit un pericol, un fel de adevăr subversiv. Datele au fost văzute ca o față goală a informațiilor. Cu ea s-ar fi putut legifera fără a ataca monumentele dreptului calificându-l drept proprietate personală, sensibilă, publică și naturală. Unul dintre subiectele fierbinți este valorificarea, exploatarea și comercializarea datelor. Postulează calificarea lucrurilor și bunurilor, ducând apoi la plângeri de atacuri la confidențialitate sau de algoritmi părtinitori alimentați de acest comerț! Această calificare confundă datele cu ceea ce se îndepărtează (lucrurile realității sensibile, deci viețile noastre).

Viziunea fondatoare este veche. „Toate bunurile sunt într-adevăr lucruri; dar nu toate lucrurile sunt bunuri. » Baudry-Lacantinerie a inclus lucruri intangibile fără a observa că toate drepturile sunt intangibile – legea este cea care face bine. Prin urmare, este ușor să transformi un drept (de datorie, intelectual, servitute etc.) în proprietate: toată proprietatea este un drept intangibil. Această viziune clasică dizolvă problema purului lucru intangibil care, fără a se limita la un drept, este dematerializat (pentru a spune așa). Aceste lucruri electronice/digitale care, în mod congenital imaterial, nu au fost și nu vor fi niciodată dematerializate. Materialitatea lor reziduală (în siliciu) poate servi legii la margini pentru a consacra – ficțiunea – materialitatea lucrurilor

⁵⁷O observație precisă am făcut-o în altă parte, studiind, în dreptul pozitiv, nu de mult, unul dintre exemplele cu titlurile, *Drept bancar și financiar*, prec., nr. 677: „Titularul conservator de cont protejează drepturile conturile deținătorilor asupra titlurilor financiare înregistrate în acestea. În calitate de simplu depozitar, nu poate folosi aceste titluri în cont propriu (art. L. 211-9, CMF). Nereușind să aprofundeze în dematerializare, proprietatea asupra titlurilor de valoare a fost unghiul preferat de analiză. » Bibliografia mea arată că dematerializarea studiată la sfârșitul anilor 1980 a fost cu greu studiată în anii 2000.

imateriale! Faptul evident și sensibil este însă imaterialitatea care formează problema teoretică (datele pot fi surprinse ca materie, uneori în zadar dacă sunt duplicate).

Privind situația concretă actuală, aceste lucruri imateriale justifică stabilirea „obiectului” ca categorie juridică. Ea pune în lumină anumite lucruri făcute pe un model: un obiect abstract descris pe hârtie. Dincolo de simbol, obiectul ne invită la completarea dreptului proprietății. Prin urmare, trebuie să abordăm acest aspect fundamental, neglijat, pentru a ne asigura că oamenii de drept civil de ieri au înțeles informațiile (datele).

Bunurile necorporale, lucrurile fără corpuri l-au supărat pe Jean Carbonnier care a vorbit despre „intrarea în lumea juridică a acestor obiecte care nu sunt obiecte”, ceea ce l-a intrigat ⁵⁸. Ideea este ruptă din răspuneri pentru că subiectul asimilează lucrul cu obiectul: cele două concepte sunt confundate, nu a vrut să spună „acele obiecte care nu sunt lucruri”? Prejudecata sau chiar principiul de asimilare a intangibilului cu corpul este o soluție de ușurință și stabilitate: legea este puțin sau nu este modificată. Categoria de bunuri este umflare. Vechile standarde se extind: proprietate, libertate. Excelența politicii legislative este astfel implicit proclamată. Aceste obiecte pun toate problemele de a concepe un fapt fără propriul său corp vizibil; sunt propice tangibilității (pe ecran!) fără a fi tangibile. Legea este un sistem practic și, până la măsurarea analogică, la scară sau cu rigla, un fapt poate fi sau nu acceptabil. Legea a fost făcută pentru lucrurile fizice și asimilarea este un act de autoritate care, dacă are timp și folos, împiedică o anumită luciditate despre lume.

Vocabularul Lalande explică cuvântul crucial „tangibilitate”, prea exclus din dezbaterile despre dematerializare ⁵⁹. El îl citează pe Berkeley care a remarcat că între ceea ce este tangibil și ceea ce nu este, legătura nu este aceeași. Obiectul imaterial, încă atașat de o anumită materie, este prost înțeles în drept deoarece rămășița lui fizică îl lasă de neatins. Nu este tangibil. Mai mult decât atât: invizibil, inaccesibil... cei 6 i! Dificultatea de a o înțelege ⁶⁰este la apogeu cu obiectele digitale – complet digitale. Obiectul, și vom spune de ce spunem „obiect”, a prefigurat cei 6 i-uri ai cyberspațiului (insensibil, invizibil, inaccesibil, evaziv, insondabil și infinit).

Acest lucru este evident atunci când UNCTAD dorește să ajute la stabilirea documentelor electronice transferabile, ceea ce vizează o lege model ⁶¹. Cartea electronică oficială spune că domeniul său de aplicare este limitat; legea ajută la

⁵⁸Philippe Malaurie și Laurent Aynès notează această propoziție pe care o consideră misterioasă: *Droit des biens*, Defrénois, 2010, p. 18, nr. 35, se citează „Marfa”; cuvântul „obiect” este tulburător: un indiciu al necesității teoriei sugerate mai jos.

⁵⁹Vocabular tehnic și critica filosofiei, de A. Lalande, mai sus, p. 1102, Verbis: tangibilitate, tangibil.

⁶⁰Vocabular Lalande, ibidem.

⁶¹Legea model a UNCITRAL privind documentele electronice transferabile, din 13 iulie 2017; E-carte:

http://www.uncitral.org/pdf/french/texts/electcom/MLETR_ebook_F.pdf

transformarea hârtiei în electronică fără a înțelege tehnicile digitale ab initio ⁶². Ordinea legală a hârtiei este reproducă într-o ordine digitală imaginată pentru a elimina hârtia. Este puțin păcat: ceea ce este pur digital se întâmplă în drept fără o „lege model”! Practica inventează digital pur (blockchain, internet, sisteme expert etc.) pe care legislația îl validează ulterior și parțial. Însuși „moartea” hârtiei este sărbătorită târziu. Dacă înțelegem că anticiparea este enorm de dificilă, întârzierea sistematică a legii ridică întrebări, pe care un exemplu le adâncește și le clarifică: nici măcar nu am reușit să numim ceea ce am avut în fața ochilor cu sistemele de livrare a plăților de valori mobiliare și a acestora. conturi: titluri electronice! Știam doar să spunem care nu mai erau titlurile (a nu mai fi materializat = a fi dematerializat; a nu mai fi = a fi...). Se spunea „titluri de valoare dematerializate” când era nevoie să spunem titluri electronice – am notat asta târziu, în 2014. În mod ironic, moda anilor 2015-2018 a vorbit brusc de active digitale, ceea ce echivalează cu ștergerea uitării titlurilor electronice, computerului. titluri, care a fost o etapă intermediară; Acest lucru este atât de adevărat încât, în ceea ce privește aceste active digitale, uneori refacem istoria titlurilor de valoare pe hârtie de parcă titlurile electronice nu ar fi existat de 50 de ani. A nu vorbi bine despre asta împiedică gândirea la activele digitale care par să iasă din nimic, deși sunt o secvență logică, aproape logică. Același lucru este valabil și pentru banii scripturali!

Banii scripturali au fost complet computerizati, electronici, de 50 de ani si se spune ca Bitcoin este prima moneda digitala.... Banii scripturali reprezintă credite de cont (așa-numitele conturi bancare), conturi de computer de zeci de ani. Este creditul unui cont de calculator: este deci o monedă electronică, parțial dependentă de IT-ul băncii centrale și al băncilor agreeate (cu licență). Că computerul este încă „scriptural” pentru bani poate fi admis dacă nu uităm să spunem, timp de câteva decenii, că banii sunt și ei electronici. În lipsă, acest lucru îl face pe legiuitor să creadă că el a inventat în 2013, referitor la o formă anume, „banii electronici” în urma unui text european naiv... Lumea se minunează de generalități vechi și plate ⁶³despre numerar ⁶⁴.

⁶²Cartea electronică citată mai sus, p. 4: „proiectul de lege-model întocmit de Grupul de lucru abordează utilizarea înregistrărilor electronice transferabile echivalente cu documente sau instrumente transferabile pe hârtie, dar nu și utilizarea înregistrărilor transferabile existente doar în formă electronică sau în documente sau instrumente transferabile pentru care dreptul material este valabil. neutru în ceea ce privește mediul.”

⁶³Ce nu este surprinzător la suprafața unui generalist: Yuri Noah, Sapiens, Scurtă istorie a umanității, A. Michel, 2015; care surprinde uneori puțin mai mult: J.-C Trichet și X Emmanuelli, L'argent, în J. Attali, Le sens des choses, J'ai lu, p. 261 (și deși această lucrare a fost probabil destinată unui „public larg”). Majoritatea lucrărilor juridice exclud banii, chiar dacă se ocupă de dreptul bancar, dreptul financiar, dreptul creditului etc.

⁶⁴În majoritatea lucrărilor; există și confuzie în ceea ce privește conceptul de bani care apare cu problema monedelor cibernetice dar și cu moneda electronică consacrată într-o directivă a Uniunii Europene (în Franța, legea 2013); această monedă fiind definită ca fiind o valoare monetară și ca o datorie, autorii o văd mai degrabă drept datorie! Banii electronici incorporați într-un card sau smartphone pot fi re-depuși la furnizorul de servicii (banca sau alta); pentru a stabili acest principiu, legea evocă cererea de rambursare (prostii reluate în general în doctrină).

Totuși, dematerializarea, ca să folosim cuvântul în general, a depășit de mult o piatră de hotar: suntem incapabili să (re)materializăm o singură zecime din tot ceea ce este dematerializat! Ideea este clarificată în două puncte. În primul rând, dematerializarea se extinde, de exemplu cu acțiunile companiilor care pregătesc calea pentru AG dematerializate ⁶⁵. În al doilea rând, dematerializarea este recentă pentru proceduri ⁶⁶, piețe, relații cu administrațiile, relații cu clienții companiilor reglementate... Cu toate acestea, pentru multe realități juridice, conceptul de studiat, fenomenul de înțeles, n Este mai degrabă cel de dematerializare. Realizată de zeci de ani în aproape toate domeniile sau relațiile, dematerializarea a șters multe operațiuni de materializare, făcând pur și simplu loc imaterializării. În funcție de context, să îndrăznim să spunem mai bine decât imaterial sau imaterialitate: imaterializare sau chiar imaterialism ⁶⁷. Dematerializarea evocă o deconstrucție, cea a hârtiei, fără a mai spune faptul că de mult timp s-a impus aproape peste tot (cu excepția zonelor „înapoi”, inclusiv a serviciilor publice). Dematerializarea este doar faptul liminal al digitalului care nu evocă nimic altceva; termenul, bogat în urmă cu treizeci de ani, s-a sărăcit în timp ce digitalul are o sută de forme dincolo de evidentul dematerializării. IT-ul, care a devenit în orice moment un produs și un serviciu, pe lângă canale, fluxuri, stocuri, procesare, ridică trei dificultăți în special: invizibilitatea, lipsa de control ⁶⁸ și reprezentare. Algoritmii beneficiază de aceleași caracteristici care îl abstrag din lumea sensibilă obișnuită. Este invizibil, fără influență (din partea persoanelor fizice sau chiar a companiilor și a altor entități) și nu avem nicio reprezentare a acestuia.

Dificultatea și noutatea situației se realizează prin indicarea concepției noastre despre lume. Trecem în tăcere despre starea actuală a cunoștințelor care, atât de dezvoltată, a devenit abstractă, inaccesibilă și nu este de prea mare folos într-o analiză generală. Ce specialist în literatură poate citi o mie de romane pe an pentru a avea o idee generală despre arta ficțiunii din lume? Nici unul. Acest lucru este valabil în majoritatea domeniilor exercițiului de gândire – știință sau nu. Nimeni nu mai are mijloacele pentru o analiză globală oarecum riguroasă.

AI își va face miera din aceste informații pe care activitatea umană le generează reducându-le, de acum înainte, și ab initio, în date utilizabile (procesabile și doar pe câteva depozite). Ea o va rezuma. Vor fi bune și rele. Operatorii sistemelor AI care fac sinteze bune vor fi noul „GAFAM”... Dar de data aceasta puterea economică (a acestor grupuri globale) va fi întărită de puterea cunoașterii; AI nu vor fi periculoase pentru că funcționează prost, cu părtiniri, vor fi periculoase când funcționează foarte

⁶⁵A. Reygrobelle, Valori mobiliare dematerializate, vot dematerializat, AGA dematerializate: democrația demontată?, Buletinul de informare lunar al companiilor Joly (BMIS), 2018, nr. 12, p. 673.

⁶⁶Dematerializarea actelor de procedură, sp. Toulouse (Bléry).

⁶⁷Forma de idealism mergând până la negația materiei ca Berkeley: A. ComteSponville, Philosophical Dictionary, PUF, 2001, V° imaterialism, p. 297.

⁶⁸Dematerializarea prin electronică sau tehnologie digitală este greu de abordat pentru că se impune „raționamentul care abandonează materialul și influența”: J. Rochfeld, Marile noțiuni de drept privat, PUF, Thémis, 2013, p. 7.

bine; legiuitorul o poate uita în discursul general actual; Acum trebuie să reglementăm puterea cunoașterii, după câteva principii, peste douăzeci de ani va fi târziu.

Pentru aproape toată omenirea, reprezentarea actuală a lumii se bazează încă pe observații concrete, cu ochii sau printr-un instrument sensibil și prensil. Astfel telescopul și calculele de mână (Tycho Brahe, Kepler, Galileo, Newton); calculatorul a întins mâna anunțând mâine. Herschel (1738-1822) a căutat mai departe în acest fel pentru a număra 2500 de nebuloase cu telescoape mai mari decât cele anterioare ⁶⁹. El a păstrat controlul perfect asupra lor încă de la fabricarea lor. Cu un instrument care crește capacitățile ochiului, a văzut mai departe fără să-și dea seama că privea trecutul, el va fi totuși primul care va captura și măsura viteza luminii (telescopul James Web aduce întrebarea la zi). Fiecare analist trebuie să măsoare ocazional modestia care trebuie manifestată în fața științelor exacte...

Aceasta este lumea stabilită în mintea noastră: un sistem solar, o galaxie și altele (foarte îndepărtate pentru a fi utile). Iată fizica clasică consacrată care, din ce în ce mai precisă și utilă (tacem despre fizica cuantică) a creat minunea și coșmarul secolului XX (avionul și bomba atomică). Cu excepția câtorva oameni de știință, aceasta este lumea care rămâne a noastră: văd, știu, știu galaxia pe care o văd. Lucrurile sunt așadar, cu o mică metodă de dovezi sensibile, o lume materială. Fenomenologii sunt revoltați, sistemul juridic îl face ca cadrul realității să fie guvernat de reguli, legi.

Pe tema dematerializării, ne întrebăm care este lucrul dematerializat. Cu siguranță juristul le numește intangibile, notând totodată că totul sau aproape totul este materie ⁷⁰, dar aceasta este o considerație foarte rară a realității cu ajutorul științei fizice. La nivel general, ce este această lume făcută din lucruri dematerializate? O lume imaterială, nu? A nu pune întrebarea interzice abordarea imaterialismului. Cu siguranță că are suport în material, dar îl înțelegem doar prost și nu îl vedem: nu este un lucru sensibil ca alte lucruri, inclusiv vântul care este totuși și imaterial. Neglijarea situației asigură că nu recunoaștem ideea de imaterialism, lumea imaterială, decât pentru a studia suportul esențial al drepturilor de proprietate intelectuală. Imaterialismul rupe de materialismul omniprezent și greu (deschide calea către o fenomenologie juridică în care juristul surprinde toată viața, faptele, legile publicate, obiceiurile, climatul etc.). Imaterialismul nu este doar acest vid care trebuie respins sau negat din pragmatism juridic. Însă aspectul juridic este slab în comparație cu

⁶⁹J.-P Vernet, *Istoria astronomiei*, Seuil - Puncte, 1990, p. 227, pe cel mai mare telescop al lui William Herschel, iar dacă istoricul îi dă titlul de descoperitor al „astronomiei invizibilului” (p. 245), în realitate, cu radioastronomia apare, și linia punctată, în anii 1930. (pag. 248). În *History of Science*, Y. Gingras (PUF, 2019, p. 83), vorbește despre științe „instrumentate”, telescopul permițându-ne să trecem dincolo de ochiul liber. Rece, cald, umed, uscat... vor deveni variabile și nu doar calități.

⁷⁰P. Catala, „Imaterialul și proprietatea”, în *Dreptul și imaterialul*, Arhivele filozofiei dreptului, nr. 43, p. 63: „(...) fizica a descoperit microelementele care constituie energia și știm astăzi că razele care traversează spațiul sunt atât valuri, cât și fluxuri de particule. Unde se află acum intangibilul? ”. Vom consulta lucrarea lui Emmanuel Netter, *Drept și digital*, postat online: <http://enetter.fr/>

modificările care punctează mileniile (hârtia tipărită a permis generalizarea dreptului scris etc.).

Imaterialismul este o mișcare profundă bazată pe o nouă concepție a științei. A lucrat timp de trei secole pentru a convinge că materialismul oferă multe aparențe. Revoluția tăcută a imaterialismului, tehnologică, transformă lucrurile în obiecte. Această schimbare remarcabilă ar fi putut inspira legea proprietății. Filosoful și academicianul Jean-Luc Marion indică faptul că René Descartes l-a învățat obiectul ⁷¹; în adevăr, l-a descoperit între rândurile lui Descartes cu ajutorul maestrului său Alquié ³⁹³. Această teză oferă o definiție a obiectului care este edificator prin aceea că luminează ceea ce știința a adus societății și legii care, totuși, îl ignoră.

Obiectul nu este lucrul; obiectul este descrierea lucrului prin unul sau mai multe procese (limbi, figuri, desene sau chiar sunete), adică o abstracție demnă de modernitatea iluminismului și care rezultă în special din progresul în matematică, geometrie... știință. ! De știință ⁷². De aici și motivul pentru care, probabil, distincția obiectului nu se face în drept: avocatului îi place să ignore științele – fără sistematică. Confuzia grosolană se explică și pentru că obiectul se află în lucru, o subtilitate care influențează judecata obișnuită. Obiectul care animă această nouă piesă, numită uneori piesă de schimb, prelucrată de o sută de mii de ori, este confundată cu aceste sute de mii de lucruri, dar confuzia faptică este temporară, deși a indus în eroare juristul de secole.

Obiectul este lucrul descris, de exemplu într-un model, fotografie și plan, o realitate care se află de fapt în lucru odată ce este produs, fabricat, prelucrat și deci fizic. Modelul spune obiectul și vă permite să faceți lucrul. În aceasta, modelul este obiectul în starea sa virtuală. Nu vom detalia diferența cu modelul, modelul este în opinia noastră un precursor al obiectului lucru abstract, tehnicile computerizate fac posibilă sublimarea modelului în cel mai mic dintre aceste detalii. Obiectul ca lucru standard capătă un nou sens.

Într-adevăr, fundamental (...), în esență, obiectul are și este o fizică abstractă, matematică: planuri cu dimensiuni criptate, sau echivalentul codificat care poate reda imaginea pe ecran sau prin intermediul imprimantei. Aspirăm să vedem totul puțin nobil în a fi un obiect cu măsurători și planuri care să permită reproducerea acestuia,

⁷¹Conferință la Paris Nanterre; adde: Virtual and the possible, 2011, transcriere online, http://www.academie-francaise.fr/sites/academie-francaise.fr/files/marion_5acad_2011.pdf

³⁹³F. Alquié, *Lecția despre Descartes, Știință și metafizică în Descartes*, Masa rotundă 2005, p. 81; se poartă o discuție asupra faptului fizic care nu ar mai fi ceea ce a fost în lumina considerațiilor matematice. Această carte este cursul mimeograf al autorului din 1955.

⁷²„Obiectul industrial realizează de fapt independența virtualului față de esența lucrurilor pe care le ignoră și le înlocuiește. »... „Această primă emancipare a virtualului prin constituirea unei științe a obiectului caracterizează modernitatea (și metafizica clasică care a provocat-o)”, Marion, prev. p. 3. Și să continue că această primă emancipare și-a putut depăși limitele grație calculului computerizat și imagistică electronică. Modernitatea ne permite să spunem lucrul cu precizia lui absolută: acest fapt al descrierii este obiectul. Geometria nu este o știință lingvistică notează Heinz Wismann: *Gândirea între limbi*, prev.

inutilitatea operațiunii înseamnă că lucrurile nu există. Măsurătorile, făcute din numere, vor păstra lucrul prin obiect, descriind (științific) obiectul! Turla Notre-Dame de Paris este un caz contemporan în care doar lucrul contează și, prin urmare, îl plângem; va fi totuși salvat de obiectul pe care îl constituie, cocoțat sus și pe care îl va redeveni; lucrul, ars și spart, va fi refăcut prin planurile și măsurătorile (cifrate, numere) obiectului descris meticulos – „identic”, desigur.

Sistemele de inteligență artificială sunt (aparent) campioni la stabilirea obiectului ascuns într-un lucru prin descrierea acestuia folosind sute de calcule care sunt imposibil de stabilit cu un stilou. Dacă turla nu ar fi avut un plan, sistemele ar fi putut să le stabilească, probabil aproape de perfecțiune, înăuntru și în exterior cu o dronă învârtindu-se în jurul catedralei (și luând turla lui Viollet-leDuc din toate unghiurile, datele sale) sau asimilând un mii de fotografii.

Autorii au putut propune distincția dintre lucru și obiect ⁷³. Puterea distincției, ca și opoziția de concepte care pare irevocabilă, postulează că juriștii trebuie să fi fost deja pregătiți în drept - ar necesita o investigație abundentă a dreptului comparat, altfel este fără precedent. Distincția este inspirată – impusă – de observația că codul informatic reduce lucrul într-un obiect, îl calculează în sens literal (și în sensul figurat stabilit acum în limbajul curent), obiect adăpostit apoi în respectul computer care astfel îl păstrează și îl restabilește în inteligența sa (pe ecran sau pe coli tipărite, sau chiar printr-o imprimantă 3D). Conservarea fără restituire nu ar avea sens, avocatul știe asta cu împrumutul, depozitul, închirierea etc. Restituirea aici este alegorică, implică a face lucrul din nou; experiența imprimantei 3D reifica restituirea). Considerarea și definirea obiectului pare edificatoare și utilă altor discipline și colegilor mai pricepuți decât noi în raționament fundamental ⁷⁴.

Pentru a te juca cu o imagine, obiectul este lucrul fără a fi, fără substanța ei: poate intra sau ieși din ea. Obiectul este o descriere a lucrului sau o realitate statică. Cu toate acestea, chiar dacă avocatului îi lipsește obiectul, „geamănul digital” ⁷⁵ arată un obiect dinamic reprezentând lucrul!

În această analiză fundamentală, obiectul este lucrul în elementele sale redacte abstract. Lucrul reprezentat este scris, înscris și descris prin măsurători, dacă este necesar se desenează. Desenul poate fi, de asemenea, pus în numere, simboluri și apoi

⁷³Spunem că am putut, în străinătate, să găsim o definiție mai satisfăcătoare a lucrurilor, bunurilor și obiectelor, lucrurile putând constitui bunuri intangibile. Amatorul, cercetătorul, va trebui să verifice acest lucru dacă studiază întrebarea. În filosofie, epistemologie sau drept. O lucrare foarte bogată confirmă că această teză este originală: Vocabularul filosofic al lui Gabriel Marcel, Bellarmine Cerf, 1985, de S. Plourde ș.a., V° obiect, p. 376 și următoarele.

⁷⁴Pentru un raționament diferit, dar care evidențiază obiectul fabricat, pe care „cerința legală îl răsfoiește”: Technology, de Y. Schwartz, în Noțiuni de filosofie, t. 2, ed. D. Kambouchner, p. 226 și trimiteri la opera lui F. Dagongnet (Rematerialize, Philosophy of property, Praise of the object).

⁷⁵N. Julien, The digital twin: From artificial intelligence to the agile industry, Dunod, 2020; acest geamăn este o reprezentare virtuală dinamică a unui obiect (produs, proces sau serviciu) care permite analize, simulări sau predicții.

în limbaj de calculator. Obiectul ignorat în drept este astfel un lucru în abstractizarea lui. O utilizare specială îl deosebește de lucru într-un mod original. Contrafacerea nu dă lucrul adevărat și legitim, admis în ordinea juridică, ci doar o copie, alias sau dublu: un „obiect contrafăcut” ⁷⁶. O conexiune se face în continuare cu punctul nostru de vedere, fără concordanță pură (IPC nu definește obiectul așa cum facem noi).

Expresiile și locuțiunile populare atestă un „obiect” înăbușit de lucru: nu este folosit în nicio expresie franceză. Dimpotrivă, lucrul este comun (forța lucrurilor, starea lucrurilor, multe lucruri, unul din două lucruri, chemând lucrurile pe nume, făcând lucrurile bine), descrie chiar și starea de spirit: a fi totul, a părea (totul), pentru a lua lucrurile așa cum vin ⁷⁷. Vina avocaților reflectă limbajul populației care impune lucrul uitând obiectul.

Analiza filozofică sofisticată a lui Jean-Luc Marion sparge această situație care ajunge să vorbească de „obiectivitate”. Un obiect, foarte bine definit, descris, poate fi reprodus pentru a da, a face, lucruri! Fiecare dintre lucrurile produse sau reproduse va fi obiectul fără a fi niciodată același lucru; chiar și atunci când lucrul reprodus este strict asemănător, două lucruri nu sunt strict identice, fie și doar pentru că producțiile lor, la distanță, sunt separate în timp. Cazul fabricării pieselor de schimb, un obiect definit printre altele pe un plan, arată că obiectul este lucrul lipsit de materialitate. Obiectul este așadar o formă de stăpânire a imaterialității, o promovare a imaterialismului. Juriștii au ignorat subiectul și, prin urmare, au înțeles greșit chestiunea. Un autor distins a remarcat cu privire la cazul specific că o formulă sau o realitate matematică este un lucru ⁷⁸. Discuția asupra obiectului ridică îndoieli cu privire la acesta, deși singura întrebare matematică nu este sincronizată cu subiectul nostru. Un spirit notabil al secolului al XX-lea, însă, îl contrazice. După cum spune prezentarea noastră, Alquié scrie: „Este destul de evident că o noțiune matematică nu este un lucru” ⁷⁹. Acest joc dintre lucruri și obiect, în special prin intermediul matematicii, se aplică punctelor cardinale ale ordinii sociale dincolo de aplicațiile referitoare la o astfel de fabricație industrială. Este în joc înțelegerea lumii, inclusiv a lumii fizice, deoarece cea mai mică realitate geografică, biologică sau de altă natură este codificată, codificată, recodificată, decodificată...

⁷⁶Judecătorul vorbește de obiecte (sau produse) contrafăcute, fabricații ilicite făcute fără licență: Cass. penal, 4 dec 2018, Nr. 17-87186; 3 noiembrie 2021, nr. 21-81.356. Codul de proprietate intelectuală menționează „obiecte presupuse a încălcării” (articolele L. 521-4, 623-27-1, 722-4).

⁷⁷Dicționar de expresii și locuțiuni, Le Robert, de A. Rey și S. Chantreau, 1994, V° Chose, p. 253 și 254.

⁷⁸Y. Strickler, Dreptul proprietății, PUF Thémis, 2006.

⁷⁹F. Alquié, mai sus, p. 81; el continuă: „Nu este un lucru real ca această masă sau acest pahar”; și totuși juriștii au asimilat fără nuanță intangibilul realului... El continuă: „Un cerc, un triunghi nu este un lucru real în sensul unui lucru care este în lume. Și totuși, este un lucru restrictiv. Nu pot face un triunghi sau un cerc ce vreau. Descartes va insista constant asupra acestei teme. Obiectul este deci matematic, de unde corectarea expresiei comune „obiect matematic”, care pot fi concomitent obiecte juridice (un model). O mare cale de explicație se deschide pentru finanțarea obiectelor financiare, un alt subiect vast.

O modificare legală majoră din 2019 a ilustrat situația și acolo cu o înlocuire a lucrului cu obiectul. Lucru care era kilogramul, modelul kilogramului de platină depus la Institutul de Greutăți și Măsuri, un lucru concret și real, a devenit un simplu obiect. Kilogramul nu mai este identificat și definit de acest model fizic, de acest lucru – și nu este singurul care evoluează în acest fel ⁸⁰. Acum este o definiție a obiectului folosind matematica și constanta lui Planck! Kilo-ul, un element prin natura fizică, un lucru, nu este altceva decât un model abstract: un obiect! Un obiect matematic.

Destul de simplu de înțeles, situația demonstrează un potențial remarcabil. Element abstract, obiectul este condiția științei moderne. Adică condiția unei mai bune înțelegeri și înțelegeri a lumii – nu este vorba de o modă, de un cuvânt de promovat, ca o expresie a neovorbirii care trece prin mintea oamenilor. Acesta este un fapt, un proces curent și comun: transformăm lucrurile în obiecte computerizate. Obiectul a condiționat, putem spune retrospectiv, generalizarea dematerializării, cazul inițial și final de realizare inventând imaterialismul!

Operația de transformare a lucrurilor într-un obiect digital se face și pe lucruri complexe. Luați o clădire cu sute de camere, instalații, cadre, deschideri. Toată documentația legată de clădire poate fi astăzi „citită” (planuri, contracte, avize, acte juridice etc.) pentru a stabili imobilul în formă informatizată care va cuprinde – în ambele sensuri ale termenului – toate datele: data de renovare a balcoanelor precum termenele de garanție a instalațiilor de apă caldă... Directorul clădirii are atunci posibilități de management care sunt atât sporite, cât și simplificate ⁴⁰³. Clădirea nu mai este lucrul cunoscut ci un obiect codificat, dematerializat, afișat pe un ecran sau clădirea, ca obiect (calculator), se învâрте sub instrucțiunile unui mouse care, cu câteva clicuri, detaliază metri pătrați, numărul de pași, lungimile cablurilor, numărul de chiuvete... Clădirea este atunci un avatar digital care poate fi folosit la infinit.

Obiectul are o relație pur circumstanțială cu lucrurile. Definirea unui model printr-un plan și/sau figuri are nevoie de un suport, care nu este lucrul scris, descris sau înscris. Este doar un suport (putem avea și el în minte, memoria noastră este atunci suportul...). Media sunt uneori realități foarte îndepărtate, discuri îndepărtate, inaccesibile decât printr-o conexiune. Lucruri pur digitale sau abstracte, chiar reprezentate în imagini pe un ecran dacă deschidem fișiere și părți (...), amintirile, și-au pierdut statutul de lucruri (ne gândim și la holograme, par a fi un obiect și nu un lucru). Pentru a refuza saltul făcut, a refuza generalizarea punerii lucrurilor în stare de obiect, a refuza imaterialismul, vom susține că materialitatea rezidă în discuri și materiale. Această materializare reziduală este pe cât de incontestabilă și absolută, pe atât de zadarnică și

o altă constantă naturală, viteza luminii în vid (c), pe care oamenii de știință au calculat-o a fi de 299.792.458 de metri pe secundă. Deci, un metru este acum lungimea pe care o parcurge lumina în $1/c$ secundă.

⁸⁰K. Pimblet, Cât cântărește un kilogram? O nouă definiție? Conversația, 18 noiembrie 2018: „Oamenii de știință au putut apoi să redefinească contorul în raport cu al doilea și

Noua definiție a kilogramului folosește o măsurătoare dintr-o altă valoare fixă a naturii, constanta lui Planck (h), definită la $6,62607015 \times 10^{-34}$ joule secunde. Constanta lui Planck poate fi găsită prin împărțirea cantității de energie pe care o transportă o particulă de lumină sau „foton” la frecvența sa electromagnetică. »

⁴⁰³ Un exemplu din domeniu:

<https://www.youtube.com/channel/UCHvUxmQ3YdRyLToF6EzaRLw>

ipoteză – cine va vedea și va simți într-o zi aceste inscripții valorând, în această teză, lucruri? Nu schimbă adevărul primit din impresiile originale. Există ceva de genul „imaterie” (e-matter?): viața de zi cu zi reală a tuturor nu ne permite să atingem și să stăpânim pe deplin aceste obiecte inaccesibile și stăpânirea lor necesită energie electrică, coduri, echipamente, conexiune, disponibilitatea site-urilor web utile, cunoaștere... Ne putem lăuda cu materialitatea (și localitatea) anumitor date, această stare compromite ideea de bun simț al lucrurii.

Iată ceea ce se rupe de lumea sensibilă: mâna omului apucă mărul din măr, poate traversa chiar imaterialul insensibil, cerul, cu o simplă aripă (deltaplan sau parapantă). Lumea computerelor avansate este o îndepărtare completă de această viață. Acest imaterial îl va face pe avocat să se răzvrătească. Cu toate acestea, el practică dreptul imaterial fără rezerve, nu dreptul imaterial? În orice caz, tehnologia digitală, care permite ca lucrurile să fie înregistrate ca obiecte, s-a mutat din spațiu în spațiul(e) cibernetic: spațiul obiectelor și nu al lucrurilor? Lucrând la noțiunea de obiect, pe care cele mai bune lucrări filozofice o disting de lucru, luminează și mai presus de toate o va lumina.

Tehnologia digitală revoluționează procesul de înțelegere a lumii și de control al acesteia. În tehnologia digitală, încă de la începuturile computerului, ochiul nu a văzut nimic din ceea ce există. Minte înțelege puțin despre instrumentul esențial și complex al PC-ului, cunoștințele care interferează sunt acum externe și nenumărate (internet); tehnologia digitală deschide unul sau mai multe spații infinite de construit: numită cyberspace ⁸¹, această lume cibernetică se află în câteva clicuri, paradoxal, la îndemâna ta. Inaccesibil, imensitatea infinită a galaxiilor ne-a lăsat în pace ⁸². Este astfel posibil să se construiască rețele, legături sau sisteme ⁸³sau altele (...) unde virtualul are partea lui de realitate, dacă nu este în întregime real (tradițional). Virtualul, indus de sistemul informatic global, evocă „structurarea” lui Jean-Luc Nancy; o lume nici de structuri, nici fără structură, nici construită, nici deconstruită... care atestă o realitate „acum inseparabilă de intervențiile noastre cognitive și tehnice”

⁸¹Dicționarul Petit Robert îl face un „set de date digitizate constituind un univers de informații și un mediu de comunicare, legat de interconectarea globală a calculatoarelor. », termenul provenind din science fiction a fost folosit pentru a desemna un fenomen larg.

⁸²Știința astronomică a căzut, de asemenea, în invizibil (nota menționată mai sus), chiar înainte de a trece la computer și la astronomia digitală.

⁸³Ne-am imaginat sisteme (în *Emerging concepts of business law*, LGDJ, 2011); în anumite privințe, aceasta este promisiunea blockchain-urilor. Pe blockchain, prima noastră analiză: *Tokens and tokens created by ICO: fundamental realities and practices of the issue*, Lexbase, Hebdo Business Edition, nr. 549, 12 aprilie 2018 (în Dosar, ediție specială ICO & Blockchain).

⁸⁴. Pentru calculatoare, sau odată cu ea, omul creează această realitate virtuală, cu prețul unui mare efort.

În conformitate cu Bergson, Deleuze ridică din nou problema virtualului: „Virtualul nu se opune realului, ci doar realului. Virtualul are o realitate deplină, ca virtual. [...] Virtualul trebuie chiar definit ca o parte strictă a obiectului real. » Leibniz este luat înapoi: el a amintit că virtual provine din termenul latin vis (forță) ⁸⁵. În opinia noastră, natura virtuală a dematerializării are încă o semnificație aparte: ea subliniază dificultatea accesibilității, câteva clicuri necesitând puțin timp, coduri, hardware (un terminal de calculator) și electricitate; o altă fațetă a inaccesibilității, lucrul rămâne de neatins. Merită să fie recunoscut ceva legat de computer (obiect matematic ideal) ca „obiect juridic”? A refuza ar însemna a nega realitatea virtuală. Dar virtualul are partea lui de realitate sau, chiar, este real.

⁸⁴Jean-Luc Nancy, *Panorama gândirii de astăzi*, dir. AW Lasowski, or. 2, Buzunar, 2019, p. 197. El menționează tocmai anterior statutul științei în fața unei realități care nu mai poate fi presupusă a fi controlată și obiectivă, observație care rezultă din munca cu Aurélien Barrau.

⁸⁵G. Deleuze, *Diferența și repetiția*, Paris, 1968, p. 260. Referință preluată din J.-L Marion, *The virtual and the possible*, Discourse, 2011: http://www.academie-francaise.fr/sites/academiefrancaise.fr/files/marion_5acad_2011.pdf; *Vocabularul filosofilor*, Elipse, 2016, dir. J.-P., Zarader, or. 2, p. 376, de M. de Gaudemar.

V. Inteligența artificială ca bun imaterial

Lumea juridică are puțină înclinație să pună în discuție realitatea, ignoră incertitudinile pe care le transformă în certitudini ferme: este în joc puterea, în special, această temă a realității care, în sfera juridică, poate fi denigrată fiind judecată suprarrealistă. Analistul care nu propaga puterea legii, mai liber, citează mai bine incertitudinile. Ne minunăm de două voci simultan, dar Bachelard îl contrazice pe Cervantes și există alte căi. Pentru Jorge Luis Borges „Acceptăm cu ușurință realitatea, poate pentru că bănuim că nimic nu este real. »⁸⁶. Harold Pinter raportează diferit incertitudinea: „Nu există distincții clare între ceea ce este real și ceea ce este ireal, între ceea ce este adevărat și ceea ce este fals. Un lucru nu este neapărat adevărat sau fals; poate fi atât adevărat, cât și fals. »⁸⁷

Urmând întrebarea realității, alternativa dintre adevărat și fals o descrie în continuare ceea ce este asimilat cu „adevărat”. Ceea ce este real este cel puțin adevărul existenței sale sau chiar natura (reală și deci naturală), care dă o structură paradigmei științei fizice moderne și post-moderne. Realitatea este adevărată, și pozitivă, iar caracteristicile ei sunt impuse în natură (natura exactă, adevărată etc.). Toate acestea se potrivesc cu realizarea societății actuale formată din o mie de invenții majore – tehnologice. Nu ar trebui să spunem, la nivel general și special: este un adevăr acela care corespunde uneia dintre realitățile pe care știm să le înțelegem puțin? Pentru același lucru, realitatea oferă diverse lucruri (om prezent, pictat, fotografiat, sculptat, radiografiat, „scanat RMN”, etc.).

Realitatea ne lasă uimiți de certitudini, din nou și chiar de persoana, dintre care unele sunt un etalon pentru sistemele AI care, mâine, vor fi foarte sofisticate. Într-adevăr, umanul rămâne greu accesibil, inclusiv pentru filozoful care lucrează în profunzime; Michel Henry scrie: „Nimeni nu a văzut vreodată un bărbat, dar nimeni nu i-a văzut niciodată trupul, dacă măcar prin corp ne referim la trupul său adevărat. »⁸⁸

Juristul poate să stea departe de aceste considerente zdrobitoare, dar, atunci, propriei sale vor lipsi realismul pe care îl pretinde... Dreptul real, o categorie mare de drept, se distinge

⁸⁶Aleph (nemuritorul), L'Herne, 1981.

⁸⁷ <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2005/pinter/25641-harold-pinter-conferencenobel/> În 1958 am scris următoarele: „Nu există distincții clare între ceea ce este real și ceea ce este ireal, între ceea ce este adevărat și ceea ce este fals. Un lucru nu este neapărat adevărat sau fals; poate fi atât adevărat, cât și fals.

Cred că aceste afirmații încă mai au sens și încă se aplică explorării realității prin artă. Deci, ca autor, încă subscriu la ea, dar ca cetățean nu pot. Ca cetățean, trebuie să întreb: Ce este adevărat? Ce s-a întâmplat? » Acolo sunt două discursuri, juristul îl va prefera pe al doilea, dar cum ne împiedică străduința către un anumit realism să luăm în considerare lucruri aproape ireale sau ireale?

⁸⁸Încarnare. O filozofie a cărnii, Seuil, 2000, p. 221.

pentru că privește un lucru și se opune dreptului personal care, la rândul său, este , urmează să fie exercitat împotriva unei persoane. Legea reală se referă istoric la lucruri reale tangibile, dar a fost extinsă la lucrurile intangibile. Legea personală, strict vorbind, nu se referă la o persoană, dar este la fel de reală ca și alte realități. Legea reală care a indicat în mod tradițional, prin obiectul său, realitatea sensibilă, este astăzi mai puțin clară. În mod paradoxal, realitatea este astfel o realitate prost înțeleasă, explicând de ce realul și virtualul sunt estompate. Legiuitorul a stabilit lucrurile intangibile și insensibile ca lucruri intangibile capabile să facă obiectul unor drepturi reale. Afacerea, clientela civilă, invenția, fondul comun de datorii... Realitatea s-a banalizat indirect la fiecare personaj legislative, la fiecare ficțiune, care este progres și un pas înapoi.

Realitatea este mai profundă decât credem, până la neutrini, spune fizica modernă ⁸⁹. Astfel, realul invizibil este luat drept virtual în sensul, poate, de non-real sau ireal, precum și de calcul. Acum este mai potrivit să spunem virtual pentru o realitate care poate fi atinsă indirect, mediat și din nou! Într-adevăr, realitatea a fost multă vreme inaccesibilă, decât prin experimente științifice sau calcule matematice (de către experți). Etienne Klein notează că acum matematica este cea care descrie cel mai bine realitatea confirmând o astfel de experiență care rămâne neexplicată ⁹⁰.

Aceasta înseamnă că realitatea este un pic din tot și, incidental, ceea ce este perceptibil...

Realitatea (computing, digital) este astfel nerealizată și irealizabilă! Cel puțin pentru omul mediu și în cultura medie a populației. Totuși, această opinie comună este un factor esențial în opinia legiuitorului care determină noțiunile de normă juridică pentru public (uneori informat, este adevărat). Nerealizat în sensul că este prost determinat. Irealizabil pentru că legiuitorul sau un guvern nu o discern, nimeni nu o poate consemna în lege. Imposibil din cel puțin două motive; în primul rând pentru că unii au îndrăznit să deconstruiască realul în favoarea irealului (mai poetic?) ⁹¹. În al doilea rând, pentru că ne-am îndoit mereu de realitate. Astfel, virtualul-real sau real-virtual nu poate fi decât abandonat.

Dar spațiile computerizate, cele virtuale, sunt încă reale. Bergson notează că timpul dă profunzime realității (timpul care se referă la spațiu... despre care discutăm aici). Cubul de zahăr (sau pulberea ei de fapt) se topește în timp, notează Bergson când ecuația în cauză nu o arată ⁹². Digitalul pare să fi abolit timpul și realitatea, dar timpul domnește care lasă realul să copleșească virtualul – sau virtualul reinventează realul.

Calculul este o realitate materială care este uneori uitată; prin tastatura (sau microfon) ecranul spatiaza ceea ce este dematerializat, atât codul cât și datele citite (în imagini, sunete și text care sunt imagini statice deoarece ecranul este o imagine). Urma realității

⁸⁹A. Kouchner și S. Lavignac, În căutarea neutrinelor, Mesageri ai infinitului mare și infinitului mic, Dunod, 2018.

⁹⁰Confirmare uneori tardivă: E. Klein, Matter to be contradicted, L'Observatoire, 2018, p. 144.

⁹¹Istoria gândirii, t. III, p. 450, ceea ce Dumas numește o doctrină a „nihilismului învățat” (p. 447).

⁹²Dicționar de concepte filozofice, dir. M. Blay, mai sus, V° Virtual, p. 831. ⁴¹⁶R. Allain, D. Chiapini, A. Elkahwagy, S. Gallut, J.-B. Joan și X. Ortolland, Digital proof, în, The transformation of penal proba, 2018, p. 141.

dematerializate este de altfel evidentă. Timpul de acces la date, timpul de analiză sau timpul de rezervă rămân! Computerul lent arată încă calea grea a calculelor și instrucțiunilor și schimburilor fizice pe care le implică electronica. Curios, ne-am dori ca utilajele să funcționeze cât mai repede, timpul se reduce aproape la nimic (noua tehnică de plată instant face acest lucru concret în sistemele de plată); viața fiind timp, înlăturarea timpului ar putea încurca sensul vieții. Dar timpul rămâne, realitatea este percepută diferit în timp ce rămâne.

Virtualul ne afectează pentru că este greu de înțeles. Este ca peisajul dintr-un tren, nu încetează să se întâmple și să se reabsorbă. Virtualitatea computerului apare pe ecran din pagină în pagină, din rând în rând, din imagine în imagine... Fenomen puternic și fără precedent în istoria umanității, dematerializarea a fost neglijată pentru că, după părerea noastră, s-a redus la o adevărată natură secundară. De 50 de ani, ne-a invitat să-i clarificăm natura, să o detaliam sau cine știe ce despre acea ordine. Dematerializarea livrează universul lucrurilor invizibile, fără influență sau reprezentare, cel puțin periodic. Ea duce ființele umane în rătăcire și le poate înnebuni. Puterea sa ne înclină să vorbim de „Lege digitală” și, până la detalii, de „probe digitale” în materie penală ⁴¹⁶. Această triplă situație este arbitrară: ne-am putea imagina mai mult de trei dificultăți.

Invizibilul este punctul cel mai frapant pentru că mintea și corpul uman nu pot face nimic împotriva lui (sau nu prea mult, să fim atenți). Despre grecii se spunea că sunt pasionați de faptul că lucrurile invizibile fac vizibilul (vizibil, corpul uman este format din atomi invizibili: aparentul vine din inaparent). Lucrul extraordinar este că această dematerializare oferă un digital global, interconectat, planetar... o rețea de miliarde de date de la milioane de computere. Obiectul, un fenomen global, ar putea constitui un obiect-lume deoarece nu este un obiect pur, natural al lumii – ci un fapt născut din mâna omului.

Dematerializarea, fără a fi văzută ca o derivă nesănătoasă sau incontrollabilă, ar fi trebuit să fie înțeleasă mai bine pentru propriile calități – și nu prin corespondențele sale cu lucrările (scrisuri, registre, cărți) și prin pseudosupunerea la drepturile de proprietate. Piatra de hotar a dematerializării a trecut acum. Societatea navighează pe oceanul imaterialismului. Imaterialitate generalizată, situația este imaterializare. Oricare ar fi termenul, ea trebuie să depășească ideea de dematerializare care vizează în primul rând faptul de a trece de la hârtie la electronică, și doar în al doilea rând, starea generală de imaterialism care rezultă din aceasta.

Imaterialismul se referă în mod fundamental, în filozofie, la absența materiei ⁹³; analiza revine la fizica fundamentală, non-biologică (a noastră); această fizică este peste tot în drept în... forța, legăturile, domeniul, mulțimile, compensarea, relațiile... Este inevitabil, fizica descrie realul că Legea este în general obligată să ia în considerare ceea ce identifică ca fiind cel real. Mai rău, Dreptul este un imperiu care vrea să fie exemplar în ceea ce privește

⁹³Universul este ținut împreună de o materie necunoscută tuturor, inclusiv avocatul, numită în mod obișnuit materie întunecată, antimaterie parțial controlată (crearea de pozitroni) și sursă de speculații în cosmologie; elementele chimice ale tabelului periodic care ne sunt comune (carbon, fier, oxigen, aur etc.) se numesc „materie barionică”; în plus, universul este compus din energie întunecată. Despre profunzimea dezbaterii asupra imaterialismului inițiată de Berkeley: J. Chevalier, *History of Thought*, III, Flammarion, 1961, p. 501 până la p. 513.

apropierea de realitate. Și asta se reflectă în metodă: realitatea este legea scrisă care trebuie respectată religios.

Legea în sine este doar un vector ⁹⁴, o linie dreaptă – directum! Romanii au spus Jus. O enciclopedie anarhistă online învață pe scurt ceea ce se spune rar: „În majoritatea limbilor, și mai ales în toate limbile ariene, noțiunea de dreptate este legată de cea de rectitudine. Linia dreaptă simbolizează binele. Acesta este modul în care cuvintele arguta (dreptate, onestitate) și arguya (drept, cinstit) derivă din sanscrita argu (drepturi fizice și morale). » ⁹⁵ Aceasta spune ce este, fundamental, digitalul: „materie imaterială” (?), un fapt social care modelează evazivul în sensul fizic obișnuit (cu excepția folosirii unor instrumente și mașini complexe, toate bazate pe computer).

Să repetăm starea de gândire juridică care poate conduce, la patruzeci de ani de la dematerializarea valorilor mobiliare, la studierea depozitului de titluri financiare de parcă ne-am îndepărta de materializarea titlurilor la purtător – cifrele academice au valoarea lor ⁴²⁰; însăși ipoteza dreptului comun, care ignoră titlurile imateriale, arată o divergență radicală cu regimul titlurilor imaterializate. Se confirmă că dematerializarea este, în mintea avocaților, un subiect fierbinte (există numeroase publicații și evenimente despre vechiul „demat”). Nu mai este însă așa pentru că este larg răspândit imaterialismul, care este la fel de valabil ca și materialismul de altădată (înainte de semnături și contracte electronice). A vorbi despre dematerializare înseamnă a folosi un concept vechi de o jumătate de secol, în timp ce raționamentul, dezvoltarea conceptelor și regulilor trebuie făcute cu referire la imaterial.

Dreptul proprietății intelectuale a fost un punct de vedere pentru a înțelege mai bine faptul intangibil în alte domenii. Caracteristica imaterialității sau imaterializării era esențială, altfel obiectul foarte bun al proprietății nu ar fi existat. Bunurile recunoscute de lege erau nemateriale; găsim acolo modelul (în toate sensurile termenului) care este obiectul, adică lucrul de produs descris în mod abstract; se confirmă relevanța tezei lui Jean-Luc Marion. Au fost studiate și bunurile necorporale. Ne-am putea deci jigni de o observație mai puțin decât obiectivă. Cu toate acestea, lucrurile intangibile studiate au fost studiate mai mult pentru accesul sau statutul lor de bunuri decât pentru caracterul lor imaterial. Nu era vorba de a reflecta asupra unui imaterialism care șterge o tradiție materială (valori mobiliare, valută, contracte, conturi, documente contractuale, contabilitate etc.), ci de a sublinia că un brevet sau dreptul de autor sau un asemenea drept al Codul civil este, în sine și prin natură, imaterial. Imobilul intangibil care a fost analizat nu este, prin urmare, de același tip cu cel care privește, de exemplu, obiectele financiare (titluri de valoare și valute).

„Dreapta” provine din cuvântul latin „directum”, participiu trecut al verbului dirigo, al cărui sens precis este „a pune în linie dreaptă”, de exemplu, în expresia direre aciem, a aranja o armată în luptă (într-un linie dreaptă). Directum, în sens figurat, înseamnă ceea ce este în conformitate cu legea. Acest cuvânt,

⁹⁴Pentru D. Gutmann, termenul de drept este deci o metaforă care desemnează faptul conformării la linia: De la material la imaterial în dreptul proprietății, Resursele limbajului juridic, Arh. fil., nr. 43, 1999, nota 4.

⁹⁵Articolul continuă: „Aceași aplicație se găsește în limbile germanică și celtică. În anglo-saxon, cuvintele reht, riht, today right, exprimă atât la propriu ideea de linie dreaptă, cât și la figurat ideea de dreptate, onestitate, dreptate. În germană, același lucru este valabil și pentru rădăcina reht, astăzi recht.

ca și verbul *rego* din care provine, conține și ideea de ordine, de comandă. De la verbul *rego* provine și cuvântul latin *regula*, care are, la propriu și la figurat, aceleași semnificații ca și cuvântul *rule* în franceză. »

Ideea de drept, prin originea sa gramaticală, se confundă și cu ideea unei reguli impuse de o forță sau autoritate superioară. Pentru a exprima această idee, latinii au folosit, în detrimentul cuvântului *directum*, cuvântul *jus* care provine de la verbul *jubeo*: poruncesc, comand.

Jus a dat cuvintele dreptate, jurisprudență etc.

Legea, indică originea sa gramaticală a cuvântului, este deci un ordin sau o poruncă, o regulă, impusă indivizilor. Vom vedea mai târziu că acest lucru nu este lipsit de interes.

⁴²⁰ L. Barre, *The filing of financial securities and common law*, teza Toulouse, 2015, dir. S. Neuville.

în special, conturile bancare și instrumentele de plată de mâine); în plus, imaterialul poate fi uitat într-o prezentare a dreptului civil al proprietății ⁹⁶.

Un alt punct schimbă radical cele două registre ale lucrurilor imateriale. Proprietățile intelectuale nu au devenit, prin intermediul rețelilor, active ale noii lumi a imaterialismului. Un brevet rămâne brevet, nu este nicăieri și nimeni nu se gândește să îi atribuie un loc (un loc și un timp). Pe de altă parte, o monedă virtuală, bitcoin sau alta, face parte dintr-un spațiu nou și dintr-o circulație atipică (scăpată de sub control?) ⁴²². Înainte de a ne opri asupra materiei în sine, spațiul din care am plecat întinde brațele infinitului care este luat în sensul ei uman (deși finit, universul este infinit pe planul uman). Astfel virtualul-realul pune problema infinitului; virtualul este într-adevăr o realitate care, dacă nu trebuie să fie, se opune fictivului.

În Legea pusă la încercarea digitalului, în epilog, Catala atinge infinitul: „În spațiile infinite care l-au speriat pe Voltaire, miriade de date se mișcă fără zgomot la viteza luminii, sub ochiul electronic al sateliților”, și nu. nu contează că datele nu se mișcă, darămite la viteza aceea sau sub acel ochi. Întrucât într-o zi trebuie să renunțăm la arme, infinitul se impune pentru că este o curiozitate de stăpânit puțin dacă ne propunem să-i aplicăm legea. A spune cyberspace se reduce la un truc care dispare chiar în momentul în care indicăm sensul cuvântului.

Finisajul oferă minții să opereze într-o limită confortabilă. Avocatul se bucură de tot ce este finit și sub mîna lui: domenii, cadre și câmpuri. Aceste limite confortabile sunt adesea probleme și o reglementare europeană poate oferi IA un cadru la fel de specios ca dreptul pozitiv... În ciuda acestui fapt, avocatul stabilește domenii pentru lege, un cadru pentru reglementare și un domeniu de un asemenea alt standard!

Infinitul absoarbe mintea pentru a împinge activitatea intelectuală în ea. Universul juridic este terminat, cumva sub control. Lumile lui trec prin oameni delimitați ca număr și profiluri, nenumărate termene limită care inventează timpul, contururi de zone, toate echivalente cu țări

⁹⁶Noua definiție a instrumentelor de plată (DSP apoi CMF) este pur imaterialism; pe de altă parte, legea-model a UNCITRAL privind documentele transferabile încă provine din dematerializare: https://uncitral.un.org/fr/texts/ecommerce/modellaw/electronic_transferable_records În dreptul proprietății, o lucrare educațională arată absența imaterialului, chiar dacă realismul este în joc: A. Cheynet de Beaupré, *Dreptul civil al proprietății, elipse*, 2019, p. 6. În loc să opună materialismului, căruia autorul îi dă o oarecare suspiciune pe care o înțelegem bine, imaterialismului, autorul îl opune realismului, concept folosit pentru abordarea materiei (efort lăudabil). Cu toate acestea, realismul ar necesita împărțirea lumii bunurilor (sau lucrurilor care pot fi bunuri) între realismul material și realismul imaterial. Imaterialul împinge apoi spre delimitarea imposibilă a domeniului întrucât împinge spre infinit, care este o perspectivă pe care avocatul poate dori să o închidă dogmatic. ⁴²² Vezi lucrarea lui J.-S. Bergé.

sau teritorii. THE. Spre deosebire de spațiul real cu cerul infinit inaccesibil, spațiul cibernetic infinit este acolo (cel puțin nu este acolo în adâncul nopții stelare). Ciberspațiul este mai puțin spațiu decât infinitul; a început o expansiune aici sau aproape. Mai este de făcut. Inclusiv și mai ales pentru informatician, producătorul de sisteme care își analizează activitatea în act de acest lucru: „informaticul nu are obiect de observație. El își imaginează teorii asociate cu un obiectiv de calcul sau inteligență artificială” (Secroun, mai sus, p. 32), adică academicianul, un cercetător în afara comerțului și industriei, își face subiectul, codurile, programele, țese infinitul invizibil. Ciberspațiul este perceput vag ca atare, cu percepția înșelătoare că este acolo. Ca să luăm problema din punct de vedere concret, unii spun că acest spațiu abia a „început”: infinitul abia... a început?

Omul cu greu poate înțelege infinitul, dificultatea este fundamentală, primară. În matematică ⁹⁷conceptul are o realitate stabilă, imaginea perfectă a unui simbol pur și simplu și a conceptului fără vârf, jos, mijloc sau laturi... Înțelegem că omul se gândește zilnic la finit (care este o finitudine), la lucrurile limitate printre care evoluează, la realitățile pe care le poate sesiza (cel puțin are sentimentul). Invers, infinitul îi apare ca o situație improbabilă, extraordinară, magică, religioasă etc. Astfel, dacă computerul și inteligența artificială oferă infinitul, acesta din urmă poate tinde a priori spre extraordinar, magic, religios...

Descartes a inversat aprecierea comună: infinitul ar fi natura sau principiul și finitul, excepția. Finitul este atunci negația infinitului și nu invers. Ideea care, după el, deține infinitul este aceea a lui Dumnezeu. Ea există în fiecare dintre noi, credincios sau nu, și constituie o infinitate efectivă care nu ar fi putut fi concepută de Om. Nu s-a putut gândi singur la asta, dovadă că Dumnezeu a pus-o în noi. Kant va pune în discuție această ordine și acest raționament care nu este subiectul nostru ⁴²⁴. Discuția însuflă aceea a valorii antinomiei: infinitul este opus finitului sau altceva? În ceea ce privește preocuparea noastră, investigația este suficientă: infinitul nu este mai iconoclast decât finitul. Iluzia celui din urmă sugerează că legea sau principiile juridice privesc situații delimitate, finite.

Nivelul de inteligibilitate apare, de asemenea, destul de repede, cerut de AI scăldat și alimentat de spațiul cibernetic: nivelul infinitului! Faptul împinge ideea lui Dumnezeu, nimic mai puțin! Faptul este întărit de AI datorită posibilității infinite de calcule, integrări, reproducere (copii) și îmbunătățiri. Mark Alizart se întreabă dacă mâine nu vom considera că Dumnezeu este un algoritm – în cele din urmă vom fi mai simpli și mai radicali. Publicul ghicește deja aceste posibilități uimitoare. Acest lucru poate fi observat fără a pretinde că rezolvă jocul dintre Dumnezeu și un AI (global). Un Dumnezeu tehnologic, poate, care va fi fără urmele de sânge provocate de o sută de generații de adepți...

Totuși, un Dumnezeu, sau divinitățile sale, percepute ca banal și prețios funcțional: capabil să-l facă pe om nemuritor, deoarece, imediat și în special, el va prelungi viața. Sau calea fundamentală de deschidere către eternitatea transumanistă, cu piese de schimb. Sau modul

⁹⁷M. Blay, *Rațiunile infinitului: de la lumea închisă la universul matematic*, Gallimard, 1993. ⁴²⁴Pentru Emmanuel Kant, ideea de Dumnezeu se datorează existenței unei ființe necesare, a unui creator; chestionarea originii lumii, printr-o succesiune de cauze, duce în mod necesar la ipoteza unui creator, a unui Dumnezeu. Dar această deducție nu dovedește în sine existența lui Dumnezeu. Ideea de infinit nu este identificabilă cu o dată primară dată. Kant consideră că finitul este cel care sugerează infinitul.

simulacrului: de exemplu prin reînnoirea și exploatarea imaginii noastre după moarte cu o hologramă vie prin actualizarea expresiilor, ideilor și formulelor noastre preferate. Supersistemul AI de clasă mondială în sine este promis eternității care, deși puțin spus sau gândit, ajunge în înconștientul nostru. El strigă în tăcere „Trăiască AI!”⁹⁸. Această IA de clasă mondială va fi cel puțin divină în natură, pentru toți cei cărora le place să creadă că universul este adesea prezentat ca o structură matematică bazată pe calcule. Și dacă chiar reducem eternitatea la câteva secole, imaginați-vă miracolele gândurilor.

Gândiți-vă la prosternarea descendenților noștri în fața unei IA concepute în 2111, cu cunoștințe imense acumulate de-a lungul mai multor secole și care încă funcționează în 3000! Adică 889 de ani mai târziu. Putem simți venerația remarcându-ne mirarea față de unele construcții de piatră mai puțin vechi și neproductive.

Nemurirea va fi găsită mai departe și mai adânc în întrebările despre viață⁹⁸. Mai mult, dacă AI se învecinează cu Dumnezeu, existența sa va depăși viața în sensul muritorilor. Acest punct divin arată că ridicăm puțin dezbateră argumentând că robotul (AI) va merita să fie văzut în persoană (e o glumă dacă criteriul vieții nu este dat simultan). AI în Dumnezeu este în cele din urmă mai ușor de acceptat, deoarece trebuie doar să crezi în ea și dintr-un unghi etern al metafizicii: chiar și necredinciosul are o idee precisă despre Dumnezeu! Se condamnă la ea pentru a-i nega existența: trebuie să concepe ceva ca să nu crezi în el.

AI care apare transportată de internet, datele acumulate și interconexiunile sale, are o relație specială cu lumea. Într-adevăr, este un instrument informatic devenit obișnuit. Cu toate acestea, acest instrument este o ușă care se deschide către diverse lumi sau într-un nou univers. Ciberspațiu: lume, lumi, universuri? Avocatul trebuie să aleagă să știe ce legislație sau normă poate proiecta. Dacă măcar o lume nouă apare; altfel nu se ridică întrebări noi. Dacă ceea ce urmează să fie reglementat constituie un nou univers în afara lumii sensibile; dificultatea este atunci – poate – fără precedent. Pot fi.

Blockchain-ul oferă un punct de comparație⁹⁹.

Deja ridică semne de întrebare prin dezvăluirea comunităților (de tocilari și altele) cu propriile lor obiecte (jetoane, un termen intraductibil în limbajul juridic francez). Prezintă și locuri insondabile, greu accesibile și, în plus, în mare măsură autosuficiente. Aceasta este o economie circulară! O comunitate – sau zece, sau o sută sau mai multe... – care nu poate avea decât o înclinație puternică să-și construiască legea. Fenomenul cunoscut și vechi, orice comunitate sau mediu (militare, profesii medicale, sectorul comercial etc.) își dorește „dreptul”. Revendicarea unui drept este cu atât mai ușoară când ai un teritoriu; pentru spațiul cibernetic, acest „spațiu” este creat prin invenția de programe și amintiri, prin natură excluzând orice suveran. Chiar și fără state opuse, acest spațiu este în mod obiectiv altundeva sau nicăieri, sau chiar altceva. Legea PACTE evidențiază un pericol care trebuie remarcat cu stângăcia puterii: putem crede că a ciocnit în mod notabil ICO-urile din start (prin blockchain), cu

⁹⁸De mai jos. G. Dowek, Live, love, vote online..., prev., p. 53, despre fantezia anumitor informaticieni.

⁹⁹Suntem atunci departe de o analiză pozitivă, un exercițiu care ar putea fi repetat: H. Causse, Tokens and tokens created by ICO..., Lexbase, prev.

ajutorul autorității de reglementare financiară. Noile sectoare profesionale trebuie să se ferească de bunele intenții ale autorităților publice. În plus, blockchain-ul, cu comunitățile sale, evocă istoria dreptului, inclusiv feudalismul, spune Nicolas LaurentBonnes ¹⁰⁰.

Comercianții aveau foarte devreme propriul lor drept în Franța, monarhic sau republican, cu dreptul comercial (lex mercatoria fiind un fel de extindere internațională ¹⁰¹). Cu el aveau locurile lor specifice de comerț, afaceri, locuri sau piete ale comercianților; mai aveau, în Codul comercial, diverse contracte specifice, instrumente de plată și credit, dreptul la modalități simplificate de probă, reguli de semn de solidaritate ale comunității lor, reglementări simplificate ale contului curent evitând moneda ^{4 102103}, dreptul de modificare a contractului. prin reacție... De ce nu jucătorii blockchain?

AI, nu știm cum, ar trebui să atingă aceleași aspirații. Va exista dorința, ca și în cazul criptomonedelor, de a rupe cu drepturile tuturor, dar doar ale câtorva State, moneda fiecăruia, contractele tuturor... Pericol? Oportunitate? Cine știe? Nimeni, motiv pentru care toată lumea poate vorbi despre asta și instituțiile nu pot decide nimic clar. AI este un infinit care se bazează și se va baza pe sisteme care pot fi îmbunătățite profitând de noile baze de date și spații de memorie, de noi software etc. Luată pentru comoditate în versiunea sa ideală (cunoscută sub numele de singularitate), AI va experimenta totuși numeroase modalități. Dacă se va produce apropierea sugerată de sentimentul religios, populația va fi împărțită după tendințe binecunoscute. Fervoarea credinței pentru unii, disprețul sau indiferența pentru alții, îndoiala radicală pentru unii. Curente de gândire despre IA sunt deja structurate dincolo de considerațiile științifice.

Un alt plan atestă că subiectul trezește convingeri colective. S-a format astfel o mișcare de „unică gândire”, aproape dogmatică. Trebuie să fi uitat să vorbim despre etica electricității, a celei a automobilelor, a armelor, a industriei, a agriculturii hrănitoare... Mințile ajung din urmă cu AI, dintre care juriști, deși puțini filozofi. În numele tuturor valorilor momentului percepute ca fiind adecvate, principalul discurs despre AI în ultimii ani a fost cel al eticii.

¹⁰⁰Dalloz IP/IT 2019, p. 416 f.

¹⁰¹Prin acești termeni latini „evocăm existența unui drept comercial internațional care ar constitui o ordine juridică autonomă desprinsă de cea a statelor, și care ar fi compusă din diverse izvoare ale dreptului comercial internațional: obiceiuri, principii generale, hotărâri arbitrale etc. »: P. Alfredo, *Esențialele dreptului comercial internațional*, 2014, p. 18. Această idee de lex mercatoria este o sugestie pentru domeniul dreptului artificial, AI sau blockchain, care ar putea revendica un astfel de drept internațional. M. Audit, S. Bollée și P. Callé, *Dreptul comerțului internațional și al investițiilor străine*, LGDJ, 2016, p.

¹⁰², nr. 26.

¹⁰³R. Rodière și R. Houin, *Drept comercial*, Dalloz, 1971, nr. 352.

VII. Inteligența artificială și voința în dreptul civil

AI pune deja în discuție decizia pe plan juridic, acest concept juridic major implicând un fapt sau un act juridic sub multiple definiții pozitive (hotărâre judecătorească, decizie administrativă, decizie individuală, decizie socială etc.). Parlamentarii refuză să permită sistemului AI să ia o decizie legală, ceva ab initio imposibil în majoritatea sistemelor judiciare: trăiește simplificarea comunicării ¹⁰⁴. Mai tangibil, pe lângă profunzimile deciziei umane (...) ¹⁰⁵, psihologie, Consiliul Constituțional păstrează în anticipare monopolul luării deciziilor publice asupra tehnocraților (funcționari publici, aleși sau alții) tuturor instituțiilor. A decis că o decizie administrativă individuală nu poate fi luată pe „baza exclusivă” a unui program de autoînvățare (DC 12 iunie 2018, nr. 2018-765). Consacră dreptul cetățeanului – al ființei umane, să fim la înălțimea lui! – ca orice cerere să fie examinată de un coleg, în general un funcționar public. Decizia păstrează administrația și relațiile ei umane. Funcționarul public va fi mulțumit în 99% din sistemele AI, prezența sa și viza asigurându-se că aparatul nu are un rol „exclusiv”. Judecătorul ignoră omul și, în consecință, ignoră noua mașinărie despre care presupune că se află sub controlul său.

Cu toate acestea, o decizie constituțională și o schiță de voință generală arată părtinirea umană: preferarea deciziei omului față de cea a mașinii și asta chiar înainte de a fi văzut un sistem adecvat și eficient. Desigur, totul depinde de ipotezele pe care le formează cuvintele: în ziua în care sistemul este eficient, cine i se va opune? În orice caz, pe lângă judecătorul constituțional, alți judecători ar putea adopta și principiul unei decizii umane. Acesta va fi adesea cazul în practică în sectorul privat. Dacă acesta ar trebui să fie un principiu legal este un alt aspect. Deși este necesar, controlul uman ar putea fi formal. Orice profesionist aplică deja semnături formale fără a verifica conținutul documentelor. Totuși, subiectul constă în umanitate care se presupune că caracterizează deciziile care decurg dintr-o voință umană și, de asemenea, o nevoie de relație umană. AI evidențiază un fapt evident discret: omul deține monopolul asupra deciziilor, deoarece actele juridice impun voința umană. Persoanele juridice depind astfel de deciziile umane.

Cu toate acestea, dacă cu cât mașina triumfă mai mult asupra omului, cu atât acesta intenționează să-și rezerve mai mult luarea deciziilor, producătorii vor trebui în special să pună la îndoială IA utilă și vândută. Nicio altă idee generală nu ar putea fi afirmată pentru o sută de tipuri destul de diferite de IA. Legile nu opresc progresul, ¹⁰⁶ci progresul abrogă indirect legile – clișeu: legea Minitelului a fost abrogată prin scăderea materiei, a obiectului, pentru că legea fără obiect nu mai este lege.

¹⁰⁴O propunere de rezoluție a fost depusă pe 11 mai 2020 de Patrick Hetzel. Acesta își propune să reglementeze justiția predictivă și să împiedice inteligența artificială să ia decizii legale în locul judecătorilor (Datajust a fost menționat mai sus). Despre imposibilitate: F.-J. Pansier, prev., p. 18

¹⁰⁵Cine este în discuție: Cognația, De la neuron la societate, prev., p. 420.

¹⁰⁶ACEST. Buoy, Căderea imperiului uman, Grasset, 2017.

Mai fundamental, doar omul este capabil de a lua decizii în sensul literal al unui act irigat cu intenție, insistăm. Încrederea pe un sistem este mai puțin o problemă fundamentală decât una de administrare. Analistii ignoră acest punct și confundă, în sensul pur, „decizia AI” amenințătoare și decizia omului. Cele două fiind fundamental diferite – și chiar dacă sistemul se va apropia de acțiunea umană – primul nu îl amenință pe al doilea. Cum, atunci, putem legifera în confuzie?

Este evident că postura luată determină adesea răspunsul la întrebarea pusă. Astfel, imaginați-vă „riscurile inerente guvernării algoritmice”¹⁰⁷ constă implicit în a se plasa într-o situație de depozitare de hotărâre. Apoi, toate „riscurile generate de procesarea algoritmică” sunt declanșate. Juristul poate să favorizeze această opinie și să invoce și să scrie „este clar”, „evident” să dorească „reglementare” printr-o nouă lege, obiect viitor de studiat în viitor; În opinia noastră, există (...) o părtinire în doctrina juridică considerând că rezultatul cererii care sugerează decizia este decizia însăși¹⁰⁸. Cu toate acestea, chiar și atunci când este aplicat, răspunsul sistemului este întotdeauna o decizie umană; astfel, în tehnica juridică, a cere ca decizia să fie umană se transformă în nonsens. Pentru a impune o obligație care să răspundă preocupării în cauză, fără îndoială prost exprimată, legea trebuie să fie foarte precisă și subtilă fără a se mulțumi cu o decizie sau un control uman nedefinit. Întrebarea relevantă este mai profundă decât cea a unui pericol, care este la fel de mult în cuțit, motocicletă, parapantă, arsen...

Întrebarea interesantă este, așadar, ce înseamnă decizia unui sistem: de cele mai multe ori, nimic. În practică, de la verificări la verificări, vom descoperi că prin AI – apoi un instrument simplu – oamenii decid. Așa cum decide cu alte elemente mai rudimentare, un interviu prea rapid, un CV neverificat, o diplomă fără note sau materii, un sondaj a cărui metodă este necunoscută, un studiu ai cărui autori sunt fără titlu, un model pe care nimeni nu-l face. știi să demontezi, o tradiție niciodată reexaminată, până la punctul de a te inspira doar din horoscop sau din semnul astrologic...

O adevărată decizie AI (autonomă...) ar presupune în orice caz un „eu” al unui „eu decid” pentru că „prefer” pentru că „eu surori” necesitând dezvoltarea în sistem a unei conștiințe generale și speciale orientate către ceilalți. , conștiința urmărind și ea să decidă. Când Alain Bensoussan spune că computerul nu va avea niciodată conștiință, ar fi mai bine să spună că mașina nu se va gândi niciodată să decidă pentru că, pe conștiință, specialiștii spun contrariul. Mă pot îndoi de tot ceea ce percep, dar mă pot îndoi doar pentru că „cred că exist”, pe scurt, în persoană. Eu exist prin gândire, gândirea reflexivă formând conștiința. Ea este cea care se proiectează în cele mai pure acte voluntare: consimțământul deplin. Fără conștiință, mașina se va lupta să proiecteze dorințele, intențiile și consimțământul care caracterizează persoana umană și, prin derivație, personalitatea juridică. Neajuns în acest stadiu, deciziile AI rămân o iluzie, deciziile umane realități.

¹⁰⁷Vezi de exemplu: C. Castets-Renard, Prelucrarea algoritmică a activităților umane: omul/mașina eternă față în față, Cahiers Droit et Sciences, 2016, nr.

¹⁰⁸C. Castets-Renard, Prelucrarea algoritmică..., prev., nr. 20. Vezi și studiile de aprofundare: Big data și legea, Dalloz, 2020, dir. F. G'Sell, și mai ales studiul profesorului G'Sell.

Discuția se pretează să spună din nou un cuvânt despre personalitatea morală legată de oameni, de personalitatea lor juridică – fizică în adevăr. Cu siguranță vag, persoana juridică le împrumută pe cele ale directorilor săi sociali: sunt întotdeauna persoane fizice la origine și în fruntea unor firme, asociații sau GIE... O persoană juridică nu declară niciodată un consiliu de administrație deschis sau o adunare generală terminată! Hiperputerea capitalismului a fost capabilă să dăuneze planetei fără a îndepărta persoana umană din companiile globale conduse de persoane fizice ¹⁰⁹. Crearea legii căreia îi dă tipurile și modelele, și adesea detaliile, persoana juridică este unică și diversă, legea stabilește categorii numeroase și diverse. Acest model nu va putea inspira personalitatea juridică a sistemelor AI. Considerarea aceleiași personalități ca o entitate juridică fără directorii, partenerii și membrii acesteia ar fi incongruenți.

Reflecția este momentan de puțin interes. Fără conștientizarea de sine – de sine – sistemul AI ratează primul pas către gândire. Deducem de aici că punctul ireductibil al umanității este cogito, gândul pe care Michel Henry îl vedea ca pe viața însăși, care nu simplifică nimic. Bănuim că cogito formează cele mai intense acte de voință. Gândul se formează în voință care este un act, confirmăm abordarea menționată mai sus. Voința directă a rezoluției (un comportament înscenat în timp și spațiu), a deciziei ¹¹⁰(refuz, acceptare), a gestului (mâna întinsă sau mâna care protejează instinctiv o lovitură)... sau, îndrăznim să spunem, voința suferită: de la bucurie la tristețe, de la surpriză la uimire, de la frică la angoasă... de la gând trecem la emoții (dar gândirea este și deja simțire). Pe scurt, o persoană fizică, juridică este întotdeauna o serie de emoții care iau decizii și o personalitate în sensul comun al termenului ¹¹¹. Legea prosperă prin imitarea și adaptarea limbajului curent; personalitatea psihologică a inspirat personalitatea juridică.

Personalitatea juridică a unei entități nu este un fapt revoluționar. A crede că personalitatea juridică contează în mod sistematic înseamnă a fi impregnat doar de legea secolului al XIX-lea. ^{Există} ceva mai modern și mai puternic: a se asemana cu o persoană fără a fi una (fonduri de investiții). Să revenim la problema pusă la începutul acestei reflecții. Dacă există motive serioase pentru a da personalitate anumitor AI, comoditate în a face acest lucru, legiuitorul o va acorda. Companiile pot forma o companie (cunoscută ca filială comună) fără nicio ancorare umană reală – cu excepția prezenței persoanelor fizice în proces, dar uneori foarte îndepărtate de această „filială”. Există mai multe alte exemple. În special în dreptul public.

Personalitatea este utilă pentru a lăsa o entitate să se „gestioneze singură” cu activele sale! Acest ultim punct este mai important decât oricare altul. O persoană este un așa-numit activ autonom: un activ și o datorie, o personalitate financiară. Acesta este interesul principal al persoanelor juridice în acest moment. Personalitate sau nu, nimic din această parte a legii nu

¹⁰⁹Doar sectorul financiar aproape a reușit acest lucru cu fonduri de investiții administrate de entități autorizate (una are portofoliul, cealaltă îl gestionează), dar, mai exact, acestea nu au întotdeauna personalitate juridică fiind active destinate.

¹¹⁰Decizie și luare a deciziilor, Drept și cunoaștere, C. Puigelier, Ch. Tijus, F. Jouen, Mare & Martin, 2017.

¹¹¹În acest sens Merabet, th. prev., nr. 136, care evocă absența „sensibilității, emoției sau conștiinței”. Diverse lucrări de calcul indică destul de clar contrariul. ⁷²¹
[https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_FR.html#title1](https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_FR.html#title1;);

va contribui la dezbaterea juridică despre IA, cel puțin pentru epoca actuală, și cu atât mai puțin la construirea unei politici (în sensul pur) pentru AI.

Instituțiile fac pariul opus. Rezoluția Parlamentului European din 16 februarie 2017 a cerut Comisiei Europene să propună reguli civile (!) privind robotică și inteligență artificială ⁷²¹. Ea sugerează „crearea, în ultimă instanță, a unei personalități juridice specifice roboților, astfel încât cel puțin cei mai sofisticați roboți autonomi să poată fi considerați persoane electronice responsabile cu repararea oricăror daune produse unui terț”. Expresia „personalitate electronică”, folosită de Parlament, înseamnă în principal personalitate juridică, subliniind totodată cauza (presupusa). Toate acestea sunt mai puțin drept decât politică sau jurnalism. Parlamentarii folosesc această expresie fără ca analiza teoretică să concluzioneze în existența atipică, circumstanțială și detaliată a unei persoane deosebite. Această asociere banală a noțiunii de persoană cu IA nu prezintă interes, ne gândim după câțiva ani de reflecție asupra entităților financiare și o schiță a personalității financiare. Teza de persoană AI ar necesita o muncă juridică foarte aprofundată. De exemplu, ar fi potrivit să verificăm ce înseamnă „drepturile și acțiunile atașate persoanei” pentru noua persoană ¹¹². Fără îndoială, ar fi în jur de douăzeci de verificări de acest tip de efectuat pentru a vedea dacă persoana respectivă este o calificare juridică dezirabilă în și având în vedere realitatea ordinii juridice.

În orice caz, tocmai în profunzimea informaticii trebuie să găsim motive pentru a îmbunătăți sistemul (AI) până la persoană și a controla totul. Nu închidem nicio pistă notând posibila conștiință a AI (un program întreg!) sau a fenomenului de apariție a inteligenței. Subliniem aceste puncte care ar trebui detaliate – într-adevăr, un program de cercetare de douăzeci de teze coordonate ar fi singura modalitate de a ajunge la fundul lucrurilor. Aceasta scoate la iveală singura convingere fermă din acest eseu. De asemenea, va fi potrivit să se includă, ceea ce ilustrează ideea, să se examineze problema potrivirii logicii și principiilor esențiale ale dreptului cu sistemul - a face sistemul să-și cunoască legea.

AI autonom, persoană sau altă entitate aferentă, trebuie să cunoască elementele esențiale ale legii pentru a o respecta. Dezbaterile perpetue despre etică nici măcar nu au făcut posibilă identificarea acestei nevoi. Predarea regulilor AI necesită capacitatea de a implementa limbajul juridic și dreptul pozitiv în el. Toată legea pozitivă! Acest drept fugitiv să fie actualizat săptămânal (problema auxiliară). Ce ar fi o persoană digitală autonomă (cum ar fi AI) care nu cunoaște Legea pe care trebuie să o respecte?

Putem admite cu strictețe un AI care ignoră regulile de politețe, nu regulile legii. În ciuda numeroaselor studii juridice privind IA, această necesitate de a implementa dreptul la sisteme AI superioare (neavând o autonomie certă, autonomia fiind întotdeauna incertă). Reflecția juridică a fost împiedicată prin respectarea binecuvântatelor legi ale lui Azimov. Fără a extrage din viața de zi cu zi o cultură socială care indică binele și răul legal, AI va avea nevoie de programare juridică specială.

¹¹²Subiect tradițional. Există teze pe această temă (V. Daudet, Montpellier I, dir. Mathieu Izorche)

http://www.biumontpellier.fr/florabium/servlet/DocumentFileManager?source=ged&document=ged:IDOCs:16748&resolution=&recordId=these%3ABIU_THESE%3A661&file=

Înainte de a crea sisteme AI care să acționeze ca judecători sau avocați, ceea ce este politic și poate fi oricând refuzat, de unde speculații zadarnice, va fi necesar să se doteze anumite sisteme AI cu elementele esențiale ale dreptului pozitiv, ipoteză care este greu de luată în considerare. O IA care cunoaște elementele esențiale sau „toate drepturile” poate fi concepută foarte bine. Ne imaginăm toată legea scrisă implementată, dar, evident, programele de procesare sunt cele care vor face mașina, pe care avocatul, aici, îl înțelege greu.

Perspectiva unei inteligențe juridice digitale (persoană) aduce așadar în minte prelucrarea limbajului juridic de către limbaje informatice (detaliu – epistemologic – în centrul perspectivelor noastre în cele din urmă). Acesta sau aceste sisteme vor trebui să prelucreze cuvintele legii, regula legală (100.000 de reguli?), cazurile jurisprudențiale și să stabilească programe informatice care să conțină/înțeleg toate aceste informații și să le combine.

Problema este că IA va trebui să respecte legea, fie ca sistem pasiv disponibil pentru oameni, fie ca mașină autonomă, fie ca IA juridică cu funcție juridică (judecă, apără, consiliază, consultă...). Pentru aceste din urmă funcții, va fi încă necesară implementarea unor reguli de comportament, reguli flexibile.

Dacă AI este pur și simplu un sistem, mai mult decât un instrument sau tehnică, o tehnologie, rămâne sub controlul și responsabilitatea oamenilor. Altfel trebuie să-i dai drepturile! Codul este lege, Lessing nu credea că a spus-o atât de bine! Această nevoie unică implementată ar reforma, probabil, întreaga lege, oferind o mare carte de drept pozitiv (sfârșitul sau reconversia editorilor juridici? Linearismul duce la întrebări abisale. Încetul cu încetul, adăugând funcții la sistem, ar trebui să ajungem la mașini „știind ” legea și practicianul (explicarea, apărarea, judecarea, redactarea unui contract, consilierea etc.) De câteva decenii rezultatele se vor crede uneori a fi definitiv imposibile pentru o astfel de practică în 2060 și, în 2090, crede contrariul batjocorind primele rezultate mediocre, ca de obicei, conservatorii nu vor reuși să-și imagineze un viitor mai bun decât cel care va veni.

Să schimbăm perspectiva.

Limbajul juridic este o problemă care nu se dorește a fi rezolvată, dacă ar fi așa am scoate-o din ambiguitate în detrimentul legii. Jocul de limbaj juridic are 25 de secole și există puține plângeri în legătură cu acesta. Întrebarea indică miezul subiectului: Dreptul este o știință (...) organizată în și printr-un limbaj, se va preta jocurilor de limbaje informatice care funcționează bine pe chestiuni abstracte și teoretice.

Limbajul juridic trăiește între limbajul pur (academic sau chiar academic) și limbajul vorbit, alături de limbaje specializate sau tehnice; în numele tuturor acestor limbi, se eliberează din ele pentru a deveni un mediu – armă? – puterea politică (legiuitor, executiv, reglementator și judecător). Justiția predictivă, subiect criticat pentru excesul actual ¹¹³, îi interesează pe juriștii care ar fi îngrijorați de riscul viitorului său dezumanizat; dar acesta este deja cazul și am suportat-o. De fapt, majoritatea avocaților trebuie să perceapă că AI este probabil să preia limbajul juridic. Dacă va face acest lucru printr-o gamă de sisteme AI, cele mai eficiente, acestea vor oferi performanțe care pot fi convertite în diverse servicii conform legii.

¹¹³F.-J. Pansier, iJudge, spre justiția predictivă, LGM, 2019.

Inclusiv în domeniul educației juridice. Cu prețul multor eforturi, diverse servicii juridice, inclusiv cel (parțial de stat) al Justiției.

Limbajul juridic, inclusiv limbajul judiciar, este limba oficială a statului, cea a Jurnalului Oficial. Este limba declarațiilor oficiale celebre a căror limbă orală este accesibilă tuturor: depunerea jurământului paznicului la Președintele Republicii, înștiințări către populație, indicarea unui arest de poliție, rechizitori și pledoarii, prezentări de expert. concluziile în fața instanței de judecată, toate pronunțările hotărârilor judecătorești, discursul de politică generală al primului-ministru care indică un angajament de responsabilitate guvernamentală... Da, există o limbă vorbită care execută această limbă de drept și este probabil să fie va fi precedat limbajul juridic care va fi stabilit ulterior (legea inspiră în ceea ce privește oralitatea). Este o poveste, în general ca în acest caz special ¹¹⁴. Acest limbaj juridic este un întreg sistem bazat – pentru noi – pe franceză, o întreagă logică, o întreagă știință: o adevărată știință!

Limbajul, sistemul și știința formează inteligența (a medita), deoarece aceasta din urmă este exprimată în ele și prin ele. Aceasta are loc printr-o activitate și o metodă juridică constând *largo sensu* în a pune o întrebare despre un drept (am eu dreptul să...) și a răspunde la aceasta. Întrebarea este o cerere/instrucțiune de a răspunde. Același proces ne leagă de mașină și leagă oamenii între ei. Dialog, schimb, comunicare prin limbaj. Multe situații sunt confuze – probabil periculos. Ființa umană se caracterizează prin vorbirea care caracterizează gama vocii, a cărei poveste a fost spusă recent ⁷²⁵. Vorbirea este văzută acum ca un fapt istoric răspândit pe milioane de ani; formatarea sa într-o limbă (sistem de scriere logic, sistematic și grafic) are doar cinci sau șase milenii. Spiritul uman a fost creat anterior în cuvinte și limbi inseparabile.

Deja, mașina pare capabilă să încorporeze un limbaj care va înflori printr-un „schimb” (schimbul este marea nevoie a momentului). Limbajul formalizat al informaticii este atât de fantastic încât schițele anterioare ale dialogurilor sunt indiferente, cu excepția faptului că de neconceput a început să fie gândit foarte devreme, de către oamenii de știință sau poeți visători. Ada Lovelace (1815 – 1852) a scris primul program de calculator cu o sută de ani înaintea calculatorului (pentru mașina analitică a lui Charles Babbage). O mașină care știe să răspundă cel mai bine la solicitări (informare, îndeplinirea unei sarcini) se va considera „gândind”, cu excepția cazului în care un criteriu extras din viață exclude ipoteza. Avocatul măsoară smerenia necesară abordării problemelor care traversează trei științe (informatica, lingvistică și biologie). Cu toate acestea, cele mai complexe probleme și soluțiile lor pot fi reduse la simple afirmații în limbaj natural. Pentru Alan Turing, mașina de gândire a fost o ipoteză inițială. Șaptezeci de ani mai târziu, dacă mașina încă nu se gândește, rămâne întrebarea pe termen lung. Astfel, sunt avute în vedere o serie de perspective uluitoare fără utilitate concretă imediată (cu excepția vizionarilor informatici sau a altora.

Avocatul trebuie să-și imagineze o lege deschisă și flexibilă, lipsită de cel mai recent consens științific. Astfel, ar fi potrivită o regulă generală și impersonală, departe de metodologia juridică europeană precisă și specială. Însă metoda actuală implică sute de reguli europene care, dacă sunt modificate, vor epuiza actorii, privând judecătorul de orice principii inspiratoare de vizibilitate. Cartea albă a Comisiei Europene este îngrijorătoare: se

¹¹⁴H. Meschonnic, *Limbă, istorie, aceeași teorie*, Verdier, 2012. ⁷²⁵ Jean Abitbol, *De Boeck Supérieur*, 2019.

concentrează banal pe reglementare și investiții ¹¹⁵. Meditația noastră asupra inteligenței artificiale ne conduce să evidențiem confuzia dintre termenii puternici de limbaj, sistem și știință și inteligență; aceasta relegă problema economică clasică a investițiilor. AI va produce un fenomen grozav în gândire.

¹¹⁵19 feb 2020 COM (2020) 65; „Comisia se angajează să încurajeze progresul științific, să păstreze avansul tehnologic al UE și să se asigure că noile tehnologii servesc toți europenii, adică să le îmbunătățească zilnic, respectându-le în același timp drepturile. »

